

EESTI EVANGEELIUMI KRISTLASTE JA BAPTISTIDE
KOGUDUSTE LIIT
KÕRGEM USUTEADUSLIK SEMINAR

Kristel Harjaks

LAPSEVANEMA JUMALASUHE PÄRAST LAPSE KAOTUST

Lõputöö

Juhendaja: Andres Ploompuu, Mth

Tallinn 2022

Olen kõigile lõputöös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ja muudest allikatest pärinevatele andmetele viidanud.

Autor: .....

(allkiri)

.....

(kuupäev)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE KÄSITLUS: UURIMISTÖÖ LÄHTEKOHAD	7
1.1. Jumalasuhte definitsioon	7
1.1.1. Jumalasuhte väärtus ja praktiline usuelu	9
1.1.2. Jumalasuhte kvaliteet	11
1.1.3. Isiklik jumalasuhe	12
1.1.4. Jumalapilt jumalasuhte keskmes	13
1.2. Lein lapsevanema jumalasuhtes pärast lapse kaotust	14
1.2.1. Lein Piiblis ja teaduslikud arusaamad leinast	15
1.2.2. Mälestuste, leina ja tuleviku omavaheline seos lapsevanema jumalasuhtes	17
1.2.3. Lapsevanemlus pärast lapse surma	18
1.2.4. Mõtte ja tähenduse otsimine lapse kaotusele jumalasuhte kontekstis	18
1.3. Teoreetilise käsitluse kokkuvõte	20
2. EMPIIRILINE OSA: LAPSEVANEMA JUMALASUHE PÄRAST LAPSE KAOTUST	22
2.1. Andmete kogumise protseduur ja valim	22
2.2. Saadud tulemused	23
2.3. Lastevanemate taustaandmete koond	24
2.4. Analüüsi meetod	25
2.4.1. Lõputöö valiidsus ehk kehtivus ja mõõtmistulemuste korratavus ehk reliaablus ..	25
2.5. Vastanute jumalasuhte kvalitatiivne sisuanalüüs	26
2.6. Süvenenud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus	27
2.6.1. <i>Prototüüp</i>	27
2.6.2. <i>Põhikirjeldus</i>	27
2.7. Käivitunud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus	31
2.7.1. <i>Prototüüp</i>	31
2.7.2. <i>Põhikirjeldus</i>	32
2.7.3. <i>Süvenenud jumalasuhte kõrvutamise käivitunud jumalasuhtega</i>	36
2.8. Ajutist kõikumist kogenud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus	37
2.8.1. <i>Prototüüp</i>	37
2.8.2. <i>Põhikirjeldus</i>	37
2.9. Katkenud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus	38
2.9.1. <i>Prototüüp</i>	38
2.9.2. <i>Põhikirjeldus</i>	39
2.10. Vastuoluliseks muutunud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus	40
2.10.1. <i>Prototüüp</i>	40
2.10.2. <i>Põhikirjeldus</i>	40
2.11. Enamvähem muutumatu jumalasuhte ja ateistliku maailmavaate prototüüp ning põhikirjeldus	42
2.11.1. <i>Prototüüp</i>	42
2.11.2. <i>Põhikirjeldus</i>	42
ARUTELU	46
2.12. Praktilised soovitused	50
2.13. Abistava kohtumise piirangud	51
2.14. Lõputöö piirangud	51
KOKKUVÕTE	52

Kasutatud kirjanduse loetelu	55
LISAD	58
VANHEMPIEN JUMALASUHDE LAPSEN KUOLEMAN JÄLKEEN.....	74
PARENT'S RELATIONSHIP WITH GOD AFTER THE DEATH OF CHILD	77

SISSEJUHATUS

Kohates lapse kaotuse leinas elavaid lapsevanemaid olen märganud, et lapse¹ kaotus on muutust esile kutsuv sündmus lapsevanema elus. Sündmuse muutvast jõust tulenevalt leidsin ennast mõttelt, et tõdemus, nagu lapse kaotus ei mõjutaks inimese jumalasuhet, jääb ilma ulatusliku uurimusliku toetuspinna, üksnes kõrvalseisja tõlgenduseks. Eelpool toodud nägemus inimese jumalasuhtest võib osutada hoopis teistsuguseks. See on ajendanud mind antud teemat sügavamalt uurima.

Inimese kalduvus põgeneda teise inimese keerulise eluolukorra eest või pakkuda lapse kaotuse probleemile mittefunktsioneerivat seletust võib seada lapsevanema jumalasuhte rumalasse olukorda. Probleem on selles, et puudub arusaamine, mis mõjutab lapsevanema jumalasuhet ja kuidas lein mõjutab lapsevanema jumalasuhet pärast lapse kaotust. Paraku² on lapse kaotuse lein tabu ja sellest ei räägita piisavalt. See on töö taustal olev probleem. Seda probleemi lahendamata ümbritseb leina vaikus. Selles vaikus võib eksisteerida valearusaamu selle kohta, mida leinav lapsevanem oma jumalasuhtes laseb endal tunda ja mida mitte. Tegemist on hingemineva teemaga, mis puudutab sügavalt iga lapse kaotanud lapsevanemat, mis rõhutab veelgi enam selle teemavaliku aktuaalsust ja olulisust.

Teaduslikult huvipakkuvaks uurimisprobleemiks on siinkohal see, et pole teada, kas lapsevanema jumalasuhe lapse kaotuse järel muutub või jääb muutumatuks, ega ülevaadet selle kohta, milline on jumalasuhtes olemise võimaluste sisulised tahud Eesti lapsevanemate vaates.

Lõputöö keskne uurimisküsimus ongi, kuidas lapse kaotus on mõjutanud lapsevanema jumalasuhet. Sellele küsimusele oskavad kõige paremini vastata lapse kaotanud lapsevanemad ise. Töös uuritakse siin üksikindi kogemust mitte kogukonda. Lapse kaotus jagab lapsevanema eluloo ajaliselt kahte ossa: aega koos lapsega ja aega pärast last. Käesoleva lõputöö rõhuasetus on lapse kaotusejärgses ajas. Töö lähtub põhimõttest, a) et loomisloost lähtuvalt on inimene oma olemuselt Jumalaga suhestuv³, b) et lapse kaotanud lapsevanema suhteõrgustiku üks osa on jumalasuhe, c) et lapse ja vanema omavahelise elava ja tegusa suhte katkemine mõjutab lapsevanema jumalasuhet.

---

¹ Kaotatu, keda vanemal enam pole.

² Taustal on ühiskondlik probleem.

³ Inimese usk Jumalasse ei ole alati seotud mõne konkreetse konfessiooniga.

Antud töö põhieesmärk on uurida lapsevanema jumalasuhtes olemise võimalusi ja jõuda nende jumalasuhtes olemise võimaluste sisuni ning vaadelda, millise jälje kaotus jätab lapsevanema jumalasuhtesse ja mida lapse kaotus toob lapsevanema jumalasuhtesse. Töö uurimisülesanne on aru saada, kas suhe muutub ja kui muutub, siis milliseks. Kui suhe ei muutu, siis milline on muutumatu jumalasuhe? Varasemalt⁴ on käesoleva teema kohta ilmunud üks võõrkeelne lõputöö väljaspool Eestit.

Edaspidi tähistakse selles lõputöös lapse kaotanud lapsevanemat sõnadega *lapsevanem* või *vanem*, kes on bioloogilise või juriidilise sideme kaudu või sugulasena või sõbrana lapse eest vastutav inimene; primaarne hooldaja. Käesolevas töös ka leinaja. Sõnaga *laps* tähistatakse enamasti sugulussuhtes olevat surnud järglast. Sõnaga *kaotus* tähistatakse surma ja sõnaga *jumalasuhe* subjektiivset usku, millega inimene usub Jumalat. Laiamahulisem sõnastik on lisas seitse.

Lõputöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetiline osa käsitleb ühelt poolt jumalasuhet ja jumalapilti, teiselt poolt leina ning kaotusele mõtte ja tähenduse otsimist. Teoreetilise osa aluseks on fundamentaalteoloogial põhinevad pastoraalpsühholoogilised⁵ ja religioonipsühholoogilised lähenemised. Empiiriline osa vaatleb, millises jumalasuhtes lapsevanemad on ja otsib jumalasuhtes olemise alternatiividele põhjendusi. Töö viimases osas on esitatud saadud tulemused, tulemustearutelu ja kokkuvõte.

Antud lõputöö kajastab tundlikku teemat ja püüab leina teemat avatumalt käsitleda. Eriline tänu kuulub kõigile kaasamõtlejatele ja kõigile lapsevanematele, kel oli võimalik ja kes otsustasid uurimistöös osaleda ning enda kogemusi jagada.

---

⁴ Käesoleva töö autori andmetel.

⁵ Pastoraalpsühholoogia on praktilise teoloogia osa, mis kasutab abivahendina süstemaatilise teoloogia meetodeid (Kettunen 2018, 256).

1. TEOREETILINE KÄSITLUS: UURIMISTÖÖ LÄHTEKOHAD

Inimese religioosne arusaam mõjutab leina. Kaotuse tulemusena usk ja religioosus võivad süveneda, uueneda ja muutuda. Leina tulemusena võib leinaja hakata kahtlema varasemas usus. (Pojjula 2002, 64-66) Armsa inimese kaotus võib tekitada leinajal nii Jumala või kõrgema jõu lähedalolu kogemuse kui ka hoopis distantseerumist ja vihameelsust. Kaotusega võib kaasneda oma elu mõtte kaotamine ja uue tähenduse otsimine. Vaele arusaam on seegi, nagu usklikul polekski vaja leinata. (Kettunen 2003, 367) Selline arusaam võib viia selleni, et leina jagamise ja leinamise asemel inimene sulgub iseendasse. On täheldatud, et usk on üks toimetulekumeetod raskustega ja et usuga kaasneb positiivne mõju, kuid ka teistpidi: ahistaval usul on negatiivne mõju. Piiblis, Mooset Jeesuseni kirjeldatakse heitlust⁶ kui kasvuprotsessi ühte eeldust. Kasvu soodustav toimetulekumeetod on näiteks mõtte ja uue eesmärgi otsimine. (Erjanti & Paunonen–Ilmonen 1999, 9)

Käesolevas peatükis käsitletakse uurimistöökeskseid mõisteid. Vaatluse alla võetakse inimese jumalasuhte, jumalapilt, lein ning lapse kaotusele mõtte ja tähenduse otsimine jumalasuhte kontekstis. Peatükk kirjeldab kesksete mõistete omavahelisi seoseid lapse kaotanud lapsevanemlusega, ja leina ning uue mõtte ja uue tähenduse seost jumalasuhtega. Töösse on kaasatud vähesel määral jumalasuhte teoloogilist käsitlust üldise fooni loomiseks pastoraalpsühholoogiale.

Esimeses alapeatükis defineeritakse jumalasuhte, selgitamaks, millega käesolev töö tegelema hakkab.

1.1. Jumalasuhte definitsioon

Käesoleva töö autori arust on inimene füüsilisse olekusse realiseerunud Jumala mõte, kelle kõige esimene suhe on suhe kaasinimesega. Kasutan siinjuures teoloog Paavo Kettuse jaotust neljast eri suhtes olemise viisist. Kettuse jaotuse kohaselt pole jumalasuhte sugugi inimese esimene suhe, vaid pigem paigutub see suhtedimensioonide hilisemasse faasi. Neli dimensiooni

---

⁶ Erjanti jt täiendavad, et emotsionaalsel tasandil võib leinaja kogeda, et temale piisab leinast, kuid leinal ei piisa millegipärast temast (Erjanti & Paunonen–Ilmonen 1999, 9).

on valitud seetõttu, et see on üks võimalik üldistatud viis lahti mõtestada erinevates suhetes olemise loogikat.

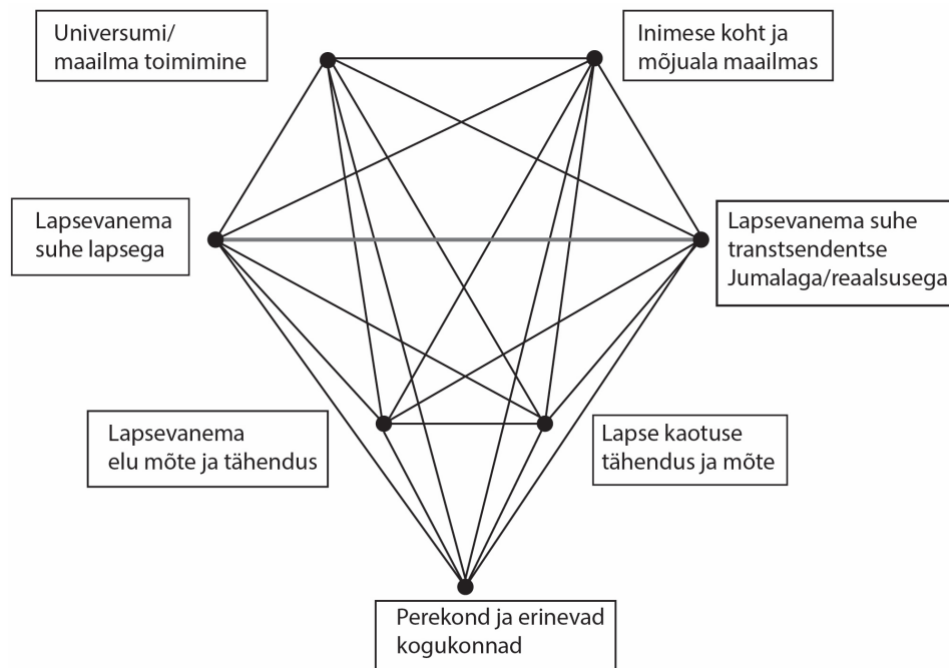
Kettuse suhtes olemise neli dimensiooni (Kettunen 2016, 77-79):

- 1) Aluse kõigile suhetele moodustab suhe kaasinimestega. Inimene peab saama kogeda usaldavaid ja teda toetavaid suhteid, et ta suudaks ise positiivsetesse suhetesse astuda. Seega, esmalt peab keegi kõnetama inimest, et ta ise inimesena saaks astuda suhtesse kaasinimesega ja kogeda seda kaudu kõnevõimeliseks saamist.
- 2) Suhe iseenesega kasvab välja tähendusrikkas suhtes ja tähendusrikkast suhtest teisega.
- 3) Iseeneseks kasvanud inimesel on võime astuda suhtesse ümbruskonnaga, väärtustades seda ja hoolitseda selle eest.
- 4) Jumalasuhtes olemine tähendab suhet kogu elu algupäraga ehk Jumalaga. See võib tähendada kogemust, et sind kantakse. Kogemus ja usaldus suhet kandva jõu vastu võib aidata vastu pidada ka siis, kui olemasolevad suhted on häiritud, moonutatud, piiratud, purunenud või katkenud. Jumalasuhte aluseks on see, et Jumal aktsepteerib. Seega on jumalasuhte eesmärk inimest vabastada ja anda koormat ära Jumalale.

Käesolevas töös võetakse fookusesse suhte neljas dimensioon, milleks on jumalasuhtes olemine kogu elu algupäraga, kelleks on Jumal. Selle dimensiooni kaudu vaadeldakse lapse kaotuse mõju ehk jälge lapsevanema jumalasuhtele. Valitud fookuse eesmärgiks pole pisendada teiste eelpool toodud suhtedimensioonide olulisust lapse kaotanute lapsevanemate elus, vaid keskenduda kitsamalt terviku ühele aspektile. Selline jumalasuhte käsitleste avamine on taustaks empiirilise analüüsi sellele osale, mis analüüsib, kuidas lapsevanem mõistab sõna „jumalasuhe“ pärast lapse kaotust.

Inimese jumalasuhe ja lapse kaotus on omavahel tihedalt seotud, sest ühe suhte kaotus mõjutab kõiki teisi olemasolevaid suhtevõrgustiku suhteid (vt joonis 1). See tähendab, et ühe suhte kaotusel on kaasmõju teistele suhtedimensioonidele, sealhulgas jumalasuhtele. Kui tegemist on lapse kaotusega, siis see mõjutab jumalasuhet, ja kui kaob jumalasuhe, siis see mõjutab arusaama lapse kaotusest. See teoreetiline arusaam ongi töö empiirilise uurimise lähtekoht.

Joonis 1. Leinavate lapsevanemate suhtevõrgustik (Klass 2019, 43. 175)

Leinavate lapsevanemate sisemaailm koosneb suhetest ja tähendustest, mis moodustavad võrgustiku (vt joonis 1). Kui suhtevõrgustiku ühes punktis toimub muudatus, siis mõjutab see kõiki teisi punkte suhte- ja tähendusvõrgustikus. (Klass 2019, 43. 175) Käesolevas töös keskendume eelkõige suhtevõrgustiku transtsendentsele sidemele.

Antud töös uurime lapsevanema jumalasuhet pärast lapse kaotust. Täpsemalt uuritakse siin jumalasuhte muutumist ja muutumatust lapse kaotanud lapsevanema elus. Enne kui me läheme uurima jumalasuhet lähemalt, püstitame raami, mille kaudu vaatleme lapsevanema jumalasuhet käesolevas töös. Püstitatud raam koosneb viiest nurgast, milleks on jumalasuhte väärtus, praktiline usuelu, jumalasuhte kvaliteet, jumalasuhte isiklikkus ja jumalapilt. Alustame jumalasuhte väärtusest.

1.1.1. Jumalasuhte väärtus ja praktiline usuelu

Antud töös uurime lapsevanema jumalasuhet pärast lapse kaotust. Täpsemalt uuritakse siin jumalasuhte muutumist ja muutumatust lapse kaotanud lapsevanema elus. Enne kui me läheme uurima jumalasuhet lähemalt, püstitame raami, mille kaudu vaatleme lapsevanema jumalasuhet käesolevas töös. Püstitatud raam koosneb viiest nurgast, milleks on jumalasuhte väärtus,

praktiline usuelu, jumalasuhte kvaliteet, jumalasuhte isiklikkus ja jumalapilt. Alustame jumalasuhte väärtusest.

Inimese väärtust vaadeldakse käesolevas töös loomisloos kontekstist lähtuvalt. Kui Jumal lõi inimese oma näo⁷ järgi, lõi ta nad suhtlema Jumalaga, iseenesega, kaasinimesega ja elukeskkonnaga. Inimeksistents ei saa teoks⁸ ilma kontaktita ja suhtes olemiseta. Suhte tekkimist ja teostumist mõjutab inimese sisemine maailm ja väline maailm ning varajane suhe vanemaga. (Luumi 1999, 190) Suhtes olemine moodustab aluse nii inimese positiivsele arengule kui ebaõnnestumistele. (Kettunen 2016, 51. 76) Kuna õnnestumise ja ebaõnnestumise valgus vaatab ja hindab inimene oma isiklikku suhet jumalaga, siis muutub oluliseks uurida, kas lapsevanemate jumalasuhte väärtus muutust pärast lapse kaotust halvemaks või paremaks.

Inimese väärtus toetub tema sünnist kuni viimse hingetõmbehetkeni elu andvale Jumalale (Kettunen 2016, 51). Inimese poolt vaadatuna hõlmab inimese jumalasuhte endas usulisi väärtusi, mille järgi inimene juhib oma isiklikku käitumist ja hindab oma lapse kaotuse kogemust. Seega ei seisne inimese väärtus selles, mis temaga elu jooksul juhtub või ei juhtu või mida ta elu jooksul teeb või jätab tegemata, vaid pigem inimese väärtus toetub Jumala poolt loomisloos antud väärtusele.

Üks viis, kuidas inimene juhib oma usulist käitumist, on palve (SPAKEL 1995). Palve on jumalasuhte praktikasse rakendamise üks viis ja püstitatud raami teine nurk. Seega võtame järgnevalt vaatluse alla jumalasuhte praktikasse rakendamise.

Praktiline usuelu on mahukas tervik. See hõlmab endas kogu inimelu suhtes Jumalaga, usulise kogukonnaga ja kaasuskliikutega. Praktiline usuelu jõustab argielu. (Kettunen 1998, 391. 402; Kettunen 2003, 361. 366-367) Selle kaudu teostatakse jumalasuhet konkreetse tegevuse ja olemisega.

Seitsmenda Päeva Adventistide Koguduste⁹ Eesti Liidu (edaspidi SPAKEL) koguduse korras (1995) tuuakse välja järgnevaid praktilise usueluga kaasnevad järgnevad tahud: vaikus, jumalateenistus, mõtisklemine, osadus kaaskristlastega ja Jumalaga, palvus ja palve, laulmine, Piibli ja hea kirjanduse lugemine, kristlikud kogemused, osalemine koguduse töös, teadmiste omandamine, moraal, rituaal. Selle loetelu põhjal ilmneb, et lapse kaotus ja praktiline usuelu

---

⁷ On teada, et lapsed vaatavad juba imikuna ema nägu/palet. Uues Testamendis saab Jumal ihuliku palge Jeesuses. (Kettunen 2016, 77-79; Luumi 1999, 190; Zijlstra 1995, 257) Niisiis on inimese jumalasuhte nii märgatav kui märkamatu Jumala palge väljendus inimese psüühikas.

⁸ See puudutab nii teoloogilist kui psühholoogilist teoks saamist (Kettunen 2016, 51. 76).

⁹ Konfessioonide vahelised praktilise usuelu erisused pole käesolevas töös olulised.

on omavahel seotud eelkõige läbi osaduse, läbi moraali, läbi vaikuse, läbi lugemise, läbi palve ja läbi mõtisklemise.

Lugemine on olnud ammu ajast üks praktilise usuelu väljendusvorm. Piibli ja hea kirjanduse lugemine on kristliku vaimsuse praktiline osis. Kotila arvates ei otsita kristlikust kirjandusest teoreetilist informatsiooni Jumalast, vaid kinnitust ja sügavust olemasolevale jumalasuhtele. Lugemine, mis juhatab inimese palvesse, on tihedalt seotud palvetamise ja mõtisklemisega. Selle eesmärk ei ole uute teadmiste otsimine ja omandamine. Pigem on see inimese jumalasuhte kandva kihi puudutus varasemalt loetud materjali põhjal. (Kotila 2005, 198) Siinkohal lugemine pakub inimesele olulisi jõustavaid ja ülesehitavaid hingetõmbehetki, mis juhatab inimese palvesse.

Palves saab inimene anda oma koormat ära Jumalale. Ja koorma äraandmise kaudu paraneb inimese jumalasuhte kvaliteet, mis omakorda mõjutab lapsevanema elukvaliteeti. Järgnevalt käsitlengi jumalasuhte kvaliteeti, mis on ühtlasi tööle püstitatud raami kolmas nurk.

1.1.2. Jumalasuhte kvaliteet

Inimese jumalasuhte on dünaamiline protsess, mille olemus võib inimese elukaare jooksul üsnagi palju vahelduda. Jumalasuhte kaudu saab inimene kogeda ühendust ja olla kontaktis transtsendentse¹⁰ Jumalaga. See, kuidas jumalasuhte olemuse vaheldumine väljendub, on isiklikult läbielatud. Enamasti seostatakse jumalasuhte kvaliteeti emotsioonidega (tänuikkus, usaldus, viha, kartus, kibestumine, pettumus) või jumalapoolse hoolitsusega (abi, turvalisus, lohutus). (Koskela 2011, 41; Hyrck 2000, 247-248) Pihkala leiab, et keskne ei ole emotsioonide ja hoolitsuse juures see, mida inimene usub, vaid see, kuidas ta usub, ehk subjektiivne usk, millega inimene usub (Pihkala 2009, 84. 261). Seepärast muutub oluliseks uurida, milliseid emotsioone lapsevanem pärast lapse kaotust oma jumalasuhtes kogeb. Kuna jumalapoolset hoolitsust võib mõtestada ka vajadusena, tekib ka küsimus selle kohta, millised jumalasuhtega seotud vajadused kerkivad päevakorrale pärast lapse kaotust. Selleks tuleb jumalasuhte kategooriate lõikes vaadelda lapsevanema jumalasuhte kvaliteeti eelkõige lapsevanema vajaduste vaatenurgast.

---

¹⁰ Transtsendentsus on materiaalseid ja füüsilisi piire ületav reaalsus, üleloomulikus, sealpoolsus (Koskela 2011, 41).

Jumalasuhte kvaliteedi ja lapse kaotanud lapsevanemluse ühisosaks on mõlema suhte emotsionaalsus, vajadus kanda hoolt mõlema suhte eest ja vajadus kogeda ise hoolitsetud olemist oma jumalasuhtes ja lapse kaotuse kogemuses.

Zijlstra kirjutab, et inimese võib jumalasuhte kvaliteeti vaadelda kohaloluga suhtes kohal olemise kaudu. Rabiinlikus kirjanduses kasutatav mõiste schechina on tuletatud heebreakeelsest tegusõnast schakan, mis tähendab telgis kohal olema. Lepingulaekal on keerubite vahel lahtine, avatud ala, kus inimene ja Jumal liiguvad teineteise suunas. Selles liikumises inimene astub Jumala juurde viivale teele ja Jumal inimese juurde viivale teele. Seega keerubite vaheline ala ei ole Jumala äraolek ega tühjus, vaid liikumist võimaldav lahtine ruum, kus inimese jumalasuunalist liikumist kutsutakse usuks. Liikumise võimaldajaks on mõlemapoolne vastuvõtlikkus, milles avaldub muuhulgas jumalasuhte kvaliteet (avatus ja vastuvõtlikkus). (Zijlstra 1995, 351-352) Eelpool toodust võib järeldada, et avatud lahtisel alal võib tekkida lapse kaotanud lapsevanemal olemasolevas jumalasuhtes muutust.

Zijlstra leiab, et jumalasuhte kvaliteet teostub nii konkreetsetes kui mittekonkreetsetes Jumala kohalolus ja Jumalaga kohtumises. Antud kohtumine eeldab omavahelist suhtlust. (Zijlstra 1995, 257. 351-352) Sellest tulenevalt on usk lahutamatult seotud Jumalaga, kellega inimene on suhtes. Seega on Jumalaga kohtumine religioosne kogemus. Seepärast muutub oluliseks uurida, mis on jumalasuhte kvaliteet pärast lapse kaotust.

Et olla suhtes Jumalaga, on inimesel vaja isiklikku kogemust temaga. See on püstitatud raami neljas ja viimane nurk käesolevas töös. Järgnevalt võtamegi vaatluse alla lapsevanema isikliku jumalasuhte pärast lapse kaotust.

1.1.3. Isiklik jumalasuhe

Fundamentaalteoloogias¹¹ on käibel mõiste subjektiivne usk. Antud mõistest kirjutavad oma teostes teoloogid Juha Pihkala ja Harri Koskela.

Nende käsitlustele toetudes käsitleb ka sinne töö jumalasuhet inimese subjektiivse usuna, mis põhineb sellel, kuidas lapsevanemad on kogenud oma elu Jumalaga. Inimese subjektiivne usk

---

¹¹ Religioonipsühholoogias ja pastoraalpsühholoogias lähtub mõlema distsipliini teoloogiline käsitlus fundamentaalteoloogiast (Pihkala 2009, 84. 261; Kettunen 2003, 371; Wikström 2000, 405-409). Käesolev töö lähtub pastoraalpsühholoogiast.

on isiklik ja kogemuslik. See on usk, millega inimene usub. (Pihkala 2009, 84. 261; Koskela 2011, 40) Jumalast teadlik olemine pole piisav jumalasuhtes olekuks. Inimesel on jumalasuhtes olemiseks vaja isiklikku kogemust isikuga, kellega ta suhtesse astub või suhtes on. See on alus, millel inimese isiklik jumalasuhe põhineb. Seega ilma isikliku kogemusega pole jumalasuhet, on üksnes Jumalast teadmine.

Isiklik jumalasuhe ja lapse kaotus on omavahel kõrvutatavad. Lapse kaotus on samuti subjektiivne kogemus, mis mõjutab tugevalt lapse kaotanud lapsevanema isiklikku jumalasuhet. Nii lapse kaotus kui lapsevanema jumalasuhe on oma olemuselt isiklikud ja neid seob ühte kogemus. Subjektiivsuses ja kogemuslikkuses avaldub lapse kaotuse ja lapsevanema jumalasuhte ühisosa.

Seega, kui usk on inimesele isiklikult märgatav ja vaadeldav ja pakub inimesele tõlgendamist vajavaid isiklikke elamusi, siis on tegemist isikliku, kogemusliku ja funktsioneeriva jumalasuhtega.

Kirjutan järgnevas alapeatükis inimese jumalapildist jumalasuhte keskmes. Pean seda teemat oluliseks kuna jumalasuhtes olev inimene loob Jumalast endale otstarbekohase seesmise pildi, mis peegeldab inimese arusaama Jumalast.

1.1.4. Jumalapilt jumalasuhte keskmes

Inimese elus on mitmeid, vahelduvaid ja muutuvaid, jumalapilte. Jumalapildi mõistega tähistatakse inimese arusaamist või kujutlust Jumalast. Jumalapilti peetakse üheks olulisemaks usulise käitumise tõukejõuks. Inimesed kalduvad käituma vastavalt oma jumalapildile, seega mõjutab jumalapilt usku Jumalasse, mitte teistpidi. Arusaam Jumalast mõjutab inimese usulist käitumist ja selle kaudu ülejäänud käitumist. Inimese jumalapilt juhindub omakorda tema minapildist. Jumalapilt on osa inimese jumalasuhtest, milles positiivne suhe eeldab positiivse jumalapildi olemasolu ja ebaõnnestumise lubamist iseendale. Pilt Jumalast muutub elu jooksul ja keegi ei oska öelda, milliseks see tulevikus muutub. Jumalapilt ja jumalasuhe on omavahel dialoogis. Seega jumalapilt ei seisa eraldi inimese ülejäänust arengust. Ühendus kaasinimestega mõjutab oluliselt jumalapildi teket ja olemasolevat jumalapilti. Inimene ehitab ja kujundab jumalapilti kogemusepõhiselt. (Kettunen 2014, 150. 160. 171; Lehtsaar 2013, 117. 166) Sellest tulenevalt järeldan, et ühendus Jumalaga ja kaasinimesega mõjutab inimese jumalasuhet, sest inimene ehitab ja kujundab oma jumalasuhet kogemusepõhiselt.

Eelnevalt kirja pandu ja loetu põhjal järeldan, et jumalapilt mõjutab usku ja avaldub inimese käitumises. Jumalapilti kujundab teoloogia, teoloogiast aga veel tugevamalt isiklik kogemus. Inimese käitumine muutub vastavalt jumalakujundi muutusele, jumalapilt mõjutab inimese usutegusid ja saadud usukogemused mõjutavad inimese jumalakujundit. Tegu on mõlemapoolse mõjutamisega ehk dialoogiga, milles mõlemad on muutumises ja liikvel. Inimese nägemus endast mõjutab tema jumalakujundit ja loob selle kaudu minapildi ja jumalakujundi omavahelise seose.

1.2. Lein lapsevanema jumalasuhtes pärast lapse kaotust

Kirjutan eesolevas alapeatükis leinast, sest lein on jumalasuhte muutumise kõige suurem tegur, mis mõjutab kõiki lapsevanema olemasolevaid ja edasisi suhteid (vt tagasi joonis 1).

Leinal pole lõpp-punkti (Pietikäinen 2017, 33-34). Eriti kehtib see lähedase inimese surmast tuleneva kaotuse kohta. Sellistel puhkudel võib leinatöö osutuda üsna ettearvamatuks ja individuaalseks teekonnaks, millel pole lineaarset, prognoositavat kulgu. Sellest tulenevalt on lein¹² raskeim ja mitmepalgelisim seisund, millega inimene kokku puutub. Lein võib ka aastaid pärast kaotust tõstatada emotsionaalseid madalseise, mida leevendab muuhulgas aeg. Siinjuures lein ei pruugi olla traumaatiline. Vanema lein jätkub kestva mälestussuhtena¹³ lapse tulevikust. (Geels & Wikström 2019, 330; Itkonen 2020, 11) Sellest võib järeldada, et sõltumata jumalasuhte muutumisest või muutumatusest, on lein inimesega elu lõpuni.

Enne kui käsitleme leina lapsevanema jumalasuhtes lähemalt, püstitame leinale raami, mille kaudu vaatleme leinava lapsevanema jumalasuhet käesolevas töös. Püstitatud raam koosneb viiest punktist, milleks on lein Piiblis; erinevad teadulikud arusaamad leinast; mälestuste, leina ja tuleviku omavaheline seos; ja lapsevanemlus pärast lapse kaotust ning viimasena mõtte ja tähenduse otsimine lapse kaotusele. Alustame leinast Piiblis.

---

¹² Sigmund Freud mainis leina esmakordselt 1917 ja tegi leinast töö, mis on tänaseni laialt kasutuses olev termin. Leinatöoga mõtles ta protsessi, mis vabastab leina objektiga seotud psüühilist energiat suunates seda elavatesse objektidesse. On hea täheldada, et Freud ei mõelnud sellega seda, et kiindumussuhe kaotanuga tuleks katkestada või et kaotatu tuleks ära unustada. Freudi arust masenduses kaotuse objekt on sisemine, leinas see on väline. (Itkonen 2020, 11)

¹³ Mälestussuhe tekib pärast lapse kaotust. Selles lapsevanema eraldub elava lapse kujundist uude seesmisesse kaotatud lapse kujundisse. Läbi teisenemise olemasolev lapse ja vanema omavaheline kiindumussuhe jääb jõusse. Mälestussuhe koosneb päästikust, usust ja mälestusest. (Klass 2019, 100-115)

1.2.1. Lein Piiblis ja teaduslikud arusaamad leinast

Viiteid leina kohta võib leida Piiblist. Üks Vana Testamendi tekst kirjeldab leina järgnevalt: „Jaakob käristas oma riided lõhki, kinnitas kotiriide niute ümber ja leinas oma poega kaua aega. Kõik ta pojad ja tütreid püüdsid teda trööstida, kuid ta ei lasknud ennast trööstida, vaid ütles: „Ma lähen tõesti leinates oma poja juurde hauda!” Ja tema isa, Jaakob, nuttis Joosepit taga.“ (1 Ms 37:34-35). Tänapäevani võime samastuda selle põlise loo rebiva¹⁴ kaotusega ja kaotusvaluga, millest on kirjutatud ja räägitud alates inimkonna eksistentsi algushetkedest. (Itkonen 2020, 9 -10) Arvan, et Jaakobi sooviga pole raske samastuda lapse kaotuse leinas olevail vanemail. Mitmed lapse kaotanud on leidnud end mõttelt, mis on väljendunud soovis kas olla lapse asemel või ühiselt lapsega hauas. Seepärast omandab muuhulgas usk leinas kaitseteguri rolli, mis põhineb lapsevanema jumalasuhtel.

Kuna lapse kaotusega kaasneb lein ja käesolev töö uurib inimese nii muutunud kui muutumatut jumalasuhet kaotusekogemuse kontekstis, siis on oluline püüda aru saada, mida lein toob inimese ellu.

Tänapäeva arusaam leinast on, et leina eesmärk ei ole katkestada kiindumussuhet ega emotsionaalset sidet, vaid pigem otsida uusi viise nende jätkamiseks. Lein on tundeenergia läbimine ja toimunule mõtte otsimine. Aja jooksul peaks inimene saama tagasi lahkunusse panustatud emotsionaalse energia ning hakkama kasutama seda teistes suhetes. Raskete tunnete kõrval kaasnevad leinaga positiivsed kogemused, näiteks tänulikkus ja rõõm. (Itkonen 2020, 14) Seega võib öelda, et lapsevanema jumalasuhte ja kaotusekogemuse ühisosaks on tänulikkus, mis võib väljenduda näiteks selles, et elu on kingitus.

Lapse kaotanud lapsevanem ei unusta elu lõpuni oma last. Loomulikuks peetakse sedagi, et kiindumus, emotsionaalne side ja lein jätkuvad läbi elu. Kiindumussuhe ei katke, vaid muutub. Religioonipsühholoog Dennis Klass (1966) leiab, et kui inimene lahutatakse kiindumussuhtest¹⁵, muutub suhe püsivaks mälestussuhteks (inglise keeles: *continuing bond*). Pärast lähedase surma toimub leinaja eraldumine lahkunust, elavast inimesest, et moodustada psühholoogiline mälestussuhe kaotatuga. (Itkonen 2020, 14) Kirjutatust võib järeldada, et

---

¹⁴ Robert Burton, teoses „Anatomy of Melancholy“ (1621), ütleb, et lein on julm hingepiinaja, mis käib eluga kaasas loomulikult viisil pärast lähedase surma. Arvatavasti on ta üks esimesi autoreid, kes on kirjeldanud leina ja vaimse tervise omavahelisi seoseid. (Itkonen 2020, 10)

¹⁵ Briti jurist ja kirjanik Alexander Faulkner Shand avaldas (1914) teose „The Foundation of Character“. Selles ta jaotab leina nelja faasi, millest esimene on aktiivne, agressiivselt väljapoole suunduv, teine on masendunud ja passiivne lein, kolmas lämmatav lein ja neljas vimmatut ja metsikut tegevust hõlmav lein. Need etapid pole väga kaugel tänapäevasest leina arusaamast. Kaasaegsel viisil Shand kirjeldas sotsiaalse toetuse vajadust, lähedase vajadust jätkata tundesidet kaotanuga ja äkksurmaga kaasnevad traumad. (Itkonen 2020, 10)

jumalasuhte ja lapse kaotuse ühisosaks on see, et kumbki objekt, kellega suhtes ollakse, ei eksisteeri (enam) füüsilisel kujul.

Sotsioloog L. Tonkin (1996) leiab, et aeg ei kahanda leina intensiivsust, vaid et lein püsib samasugusena. Inimene see-eest kasvab. Lein on elupõimiku üks põim, mille ümber inimene kasvab koos oma edasiste kogemustega. (Pulkkinen 2021) Autorist võib järeldada, et lapse kaotanud lapsevanemluse ja jumalasuhte ühisosaks on isiklik kasvuprotsess, mis tähendab liikvel olekut.

Margaret Stroebe ja Hans Schut (1999) on toonud välja nägemuse, et lein on õõtsumine kahe orientatsiooni vahel. Üks neist on kaotuse orientatsioon ja teine toibumissuund. Toibumissuunas inimene õpib tasapisi elama muutunud eluolukorraga. Õõtsumine nende kahe orientatsiooni vahel on pidev ja taotleb kaotusejärgse tõelisusega kohanemist. (Itkonen 2020, 14) Lapsevanema õõtsumine kahe orientatsiooni vahel võib tekitada ka lapsevanema jumalasuhtesse õõtsumist, mis väljendub selles, et lein kisub jumalasuhte justkui enda kätte olekusse, milles lapsevanem pole sellega varem olnud.

Religiooniteadlane Mari Pulkkinen (2017) on leidnud, et sündmused koosnevad kogemustest, milles kaotus on üks elusündmus, mis jätab leinakogemuse näol kustumatu jälje inimellu ühel või teisel viisil. Tema arust lein kogemusena pole haigus¹⁶, millest on võimalik toibuda ja mida on võimalik ära pühkida või välja ravida. Ta meelest lein pole häireolukord, vaid pigem olemise ruum, mis on hea, sest elu sügavas leinas on hea. (Pulkkinen 2017, 330) Seega on lein individuaalne kogemus, millega kaasnevad mitmesugused tunded, mis tahes-tahtmata jätavad leinajasse jälje. Leina nähakse tervikliku protsessina, mis on seotud leinaja identiteediga, elu ja tulevikuga kaasneva tähenduse ja mõtestatuse ümberkujundajamisega. (Itkonen 2020, 12. 17) Võib järeldada, et lapsevanema jumalasuhte ja kaotuskogemuse ühisosaks on kogemustest koosnevad sündmused.

Leina peetakse elu loomulikuks osaks, mistõttu see ei ole ajaliselt, sotsiaalselt ega emotsionaalselt piiritletav. Leinal tuleks lasta voolata oma loomuliku survega sellisesse olekusse, kus kaotus sulandub oma parimal ja ilusaimal viisil, kuigi valusal moel, osaks leinaja eluloost. (Itkonen 2020, 17) Kui kõrvutada lein ja jumalasuhte omavahel, siis joonistub siit välja

---

¹⁶ Psühhiaater Erich Lindeman (1944), tõdes, et lein võib väljenduda koheselt pärast kaotust või lükkuda edasi ja et see võib olla karm või puududa täielikult. Lindeman medikaliseeris leina. Leinaurija William J. Worden (2009) on tõdenud, et olemas traumavaba lein, leinavaba trauma ja traumaatiline lein. Käesolev töö lähtub leinast, mis on traumavaba. (Itkonen 2020, 12)

tõsiasi, et leina ja jumalasuhte ühisosaks on aeg. Jumalasuhte puhul ei toimu tavaliselt inimestepoolset ajalist piiritlemist. Kaotusekogemuse puhul võib seda ette tulla.

Kuna leinaja loob ühiselt elatud ja kogetud mineviku abil kaotatule tuleviku oma psüühilises mõttemaailmas, siis võtame järgnevalt vaatluse alla mälestuste, leina ja tuleviku omavahelise seose lapsevanema jumalasuhtes.

1.2.2. Mälestuste, leina ja tuleviku omavaheline seos lapsevanema jumalasuhtes

Lapsed avardavad lapsevanema elu. See-eest lapse kaotus kitsendab inimelu avarust korvamatul moel. (Klass 1993, 344) Lein on reaktsioon millegi väärtusliku kaotusele. Lein on kaotuse tagajärg, kaotusele järgnev periood. Elujoone ja surmajoone kohtumisel jätkub ajajoone edasimineku, mis tähendab seda, et lapsevanema elu peatub surmahetkesse, kuid leinajat ümbritsevate inimeste aeg ei peatu. Kui elujoon kohtub surmajoonega, tuleb vaadata, mis lapse eluloost leinaja uude ellu jääb. Leinas toimub uue suhte ja identiteedi loomine sellega, keda inimesel enam pole. Leinas toimub uue koha andmine kaotusele ja katkenud suhtele. Lein on valus kohtumine kaotatu tulevikuga. Aja edasi liikumisega kaasnevad paratamatud muutused. Kui me surma läbi lahkunud inimest meenutame, siis on põhjust mäletada tema elatud elu. Lein valdab meid ühiselt kogetud mineviku tõttu ja seepärast on oluline just seda ühist elu meenutada. Meenutamine käivitab tuleviku loomise. Seega on kaotuse eesmärk luua uut. (Haamer 2020) Kuna tekkinud mälestustest vajatakse kõige enam elu, siis tuleb lapsevanematelt uurida, mis on juurde tulnud pärast lapse kaotust lapsevanema jumalasuhtesse.

Leinajal võib esineda raskusi religiooni ja isikliku usuga. Sõnastatud ja vormistatud usk aitab. Tagasitulekuootus on lootuse füüsiline osa. Ometigi on füüsiline elu vaid väike lõik suuremast tervikust. Ajalises maailmas jätkub lapsevanema suhe minevikuga. Leinaja loob lapsega uue suhte ja lapse elulugu jätkub leina- ja mälestussuhtena¹⁷. Tavaliselt on pärast kaotust lapse elulugu see, mis jätkub ja jääb. Aja edasiliikumiselega kaasnevad uued lood kahandavad surmahetke mõju. Eriti tõsine lugu on see, mis kannab, sest loost on alati midagi võtta. Kuskilt maalt soovib leinaja olla ise oma leinaga ja see läheb leina intiimsesse alasse. (Haamer 2020; Dyregrov 2017, 16)

---

¹⁷ Mälestussuhe tähendab lapsevanema eraldumist elava lapse kujundist uude seesmisesse kaotatud lapse kujundisse.

Kui kõrvutada omavahel leina ja jumalasuhet, siis arvan, et paralleelselt leinaga on inimesel isiklikus jumalasuhtes olemas intiimne ala. Inimene soovib olla ise oma jumalasuhtega, dialoogilises suhtes Jumalaga (Kettunen 2004, 11), mis hõlmab endas mõtisklemist ja koostööd Jumalaga.

Niisiis leina ja jumalasuhte omavahelisest seosest tulenevalt on lein absoluutselt üks osa, mida tuleks mõista kogu protsessi jooksul. Kuna lapse kaotusega kaasneb lein ja käesolev töö uurib inimese nii muutunud kui muutumatut jumalasuhet pärast lapse kaotust, siis on oluline aru saada, mis juhtub lapsevanemlusega pärast lapse kaotust. Seda käsitleb järgmine alapeatükk.

1.2.3. Lapsevanemlus pärast lapse surma

Nuutinen (2021) kirjutab, et lapsevanemlus ei lõppe koos lapse surmaga. Surnud lapse lapsevanemlus on püsiv. Lapsevanemal võib võtta kaua aega,¹⁸ enne kui ta hakkab mõistma, mida tähendab surnud lapsele lapsevanemaks olemine. Surnud lapse lapsevanemlus on oma erandlikkuses sotsiaalselt üsna koormav ja vähetunnustatud¹⁹. Tavaolukordades hõlmab vanemlus tegusid lapse hüvanguks, argipäevaseid toimetusi ja lapse heaolu eest hoolitsemist. See-eest surnud lapse puhul muutuvad argipäeva toimetused leinatoimetusteks. (Nuutinen 2021, 16)

Tuginedes eelpooltoodud seisukohale on minu arust on mõtte ja tähenduse otsimine lapse kaotusele iseenesest päevakorda tõstatav protsess. Seetõttu võetaksegi järgnevalt vaatluse alla kaotusele mõtte ja tähenduse otsimise jumalasuhte kontekstis.

1.2.4. Mõtte ja tähenduse otsimine lapse kaotusele jumalasuhte kontekstis

Pärast lapse kaotust toimub elu üles ehitamine (Klass 1993, 344). Vaatamata lapse kaotusele võib mõtte andmine ja tähenduse leidmine kaasa aidata elu mõtestatuna kogemisele. Tähenduse leidmine ja mõtte loomine lapse kaotusele aitab näha lapsevanemal oma kohta sündmuse

---

¹⁸ Käesolev töö ei uuri seda, kas lapse vanusega seonduvalt on leinakogemused ja usulised kogemused omavahel erinevad.

¹⁹ Vähetunnustatud lapsevanemlus tähendab lapse kaotanud lapsevanema lapsevanemlust, mis on pigem nähtamatu ja eksisteerib lapsevanema sisemaailmas. Keeleliselt vähetunnustatud lapsevanemlus väljendub selles, et sellel lapsevanemluse eksistentsil pole oma sõna kui kõrvutada seda selliste sõnadega nagu „lesk“ või „orb“, mis kirjeldavad inimese staatust. Ühiskondlikult vähetunnustatud lapsevanemlus väljendub selles, et pole pööratud piisavalt tähelepanu ega identifitseeritud kaotusekogemuse koormavust ja kurnavust näiteks leinapuhkuse ja erinevate sotsiaalsete toetussüsteemide näol.

ahelas.²⁰ (Koskela 2011, 156; Murphy, Johnson & Lohan 2003, 381-382) Sellest võib järeldada, et jumalasuhtes olevad inimesed kaasavad mõtte loomisesse ja tähenduse leidmisesse Jumala.

Davisi, Nolen-Hoeksema ja Larsoni uurimuse kohaselt koosneb leinaja kaotusejärgne mõtte kujundamine kahest mõistelisest tegurist. Esimene neist on mõtestatuse otsimine toimunule (inglise keeles: *sense making*). Sellisel juhul püütakse leida kaotusele mõte, võrreldes seda oma arusaamaga sellest, kuidas maailm võiks toimida, ja luues toimunule arusaadava seletus. Teine tegur on kogemusega kaasneva kasu otsimine (inglise keeles: *benefit finding*). Leinaja püüab leida toimunust midagi positiivset: väärtust või olulist mõtet (inglise keeles: *significance*) oma ellu. Positiivsust väljendavad oma tugevate külgede leidmine, elu mõttega kaasnevad nägemused ja tähelepanekud või inimsuhete tähtsus väljendavad positiivsust. Sellised tähelepanekud võivad säilitada ja taastada arusaama sellest, et elul on mõte, väärtus ja tähendus. (Davis, Nolen-Hoeksema & Larson 1998, 561-563; Frankl 2005, 71) Kaotusekogemuse ja jumalasuhte ühisosaks on see, et mõlemas otsib inimene oma eluolukorrale seletust.

Mõtte otsimisel pannakse inimene möödapääsmatusse ja olulisse teadvustamisprotsessi. Selleks võib olla kaotus või mõni teine raske olukord, milles mõtestatuse küsimused tõusevad päevakorrale. Piiratud kogemus tekitab kasvu, tähenduse otsimist ja kasvamist vastuste vääriliseks. Lapse kaotuse puhul kaasneb piiratud teadvustamisega otsa vaatamine sellistele asjadele, millega inimene oma põhiolimuselt tegeleda ei soovi. Näiteks ängistusele otsa vaatamine loob võimaluse leida ehe ja siiras mõte elule. (Zijlstra 1995, 63-64; Lehtsaar 2015, 92; Talbot 2002, 150-151) Sellest võib järeldada, et jumalasuhtes taotleb inimene elumuudatust, mis hõlmab endas vastuste vääriliseks kasvamist.

Elu tähendusele võib läheneda kolmel viisil. Esimene on isiklik tähenduse leidmine oma olemasolule maailmas ehk eksistentsiaalne. Teine dimensioon on seotud igapäevase situatsioonilise toimumistähendusega. See lähenemisviis aktiveerub eriliselt lapse kaotuse olukorras sündmuse harukordsusest tulenevalt. Ja kolmas viis on inimese seemise olemuse ja isikliku olemasolu tähendus, mis kaasneb elukaare jooksul toimuva individuaalse kasvu, küpsemise ja arenguga. Inimese areng ja küpsus ei tee inimest valmis, vaid pigem aitavad kohaneda pideva inimliku muutusega. (Ikonen 2000, 67-68; Cullberg 1991, 109) Seega on jumalasuhte ja lapse kaotanud lapsevanemluse ühisosaks protsessid, milles toimub kasv, areng ja muutumine, millesse on haaratud liikvel olek ning teisenemine.

---

²⁰ Murphy jt arust religioosset veendumused mõjutavad peamiselt seda, kuidas inimene mõtestab endale lapse kaotust. Vanemad, kes on leidnud mõtte lapse kaotusele, kogevad märkimisväärselt vähem hirmu, on rahulolevamad paarisuhtes ja neil on parem füüsiline vorm võrreldes vanematega, kes pole suutnud mõtet leida. (Murphy, Johnson & Lohan 2003, 381-382)

Mõtte ja tähenduse leidmine lapse kaotusele on olukord, kus lapsevanem vaatab üle oma jumalasuhte: olemasoleva isikliku jumalasuhte ja võimaliku tulevase jumalasuhte. Selles kohas ta mõtleb transtsendentsuse peale ja teeb sealpoolsusega kaasnevaid valikuid, otsuseid ja järeldusi. Sellest tulenevalt võib öelda, et kuigi mõtte loomine ja tähenduse andmine kaotusekogemusele on oluline tegevus lapsevanema muutunud ja muutumatus jumalasuhtes, ei kajastu see antud töös otseselt üheski konkreetses küsimuses. Seda võib käsitleda pigem kui teadvustamata protsessi, mis leiab kaudselt kajastamist läbi kõikide eelpool püstitatud küsimuste.

1.3. Teoreetilise käsitluse kokkuvõte

Et uurida lapsevanema jumalasuhet pärast lapse kaotust, on töö teoreetilises osas käsitletud uurimistöö keskseid mõisteid. Antud uurimistöö teoreetiline alus jaotub kaheks. Esimene pool võtab vaatluse alla jumalasuhte ja jumalapildi. Teooria teine pool vaatlleb leina, seletab lahti leina olemust ning mõtte ja tähenduse otsimist.

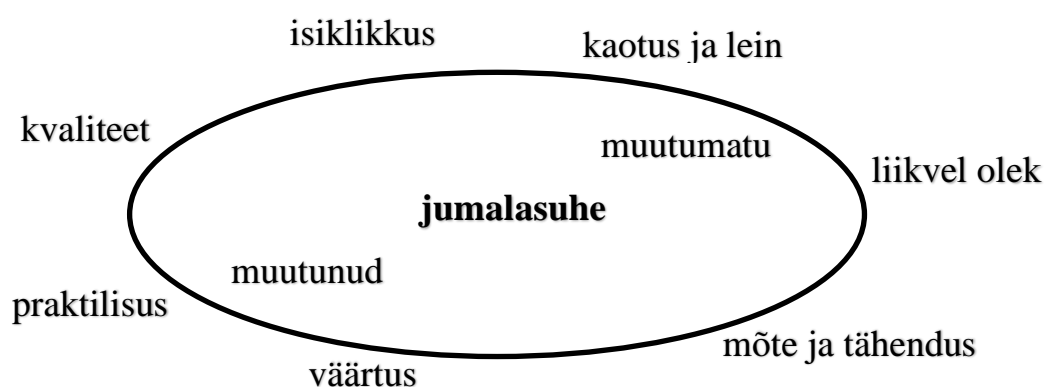
Antud töös tähendab jumalasuhe isiklikku suhet Jumalaga, kogu elu algupäraga. Teoreetiline osa toob välja, et lapse kaotuse ja jumalasuhte ühisosaks on subjektiivne kogemus, mis mõjutab ja kujundab inimest. Ühe suhte kaotus mõjutab kõiki teisi olemasolevaid suhtevõrgustiku suhteid (vt tagasi joonis 1). Seega ühe suhte kaotusel on kaasmõju teistele suhte dimensioonidele, sealhulgas jumalasuhtele. Kui tegemist on lapse kaotusega, siis see mõjutab jumalasuhet ja kui kaob jumalasuhe, siis see mõjutab arusaama lapse kaotusest.

Teooria esimeses alapeatükis leidsin, et jumalasuhe on usk, millega inimene usub Jumalat. See on isiklikult kogetud praktiline usaldussuhe, mis lähtub loomisloos inimesele antud väärtusest ja millel on oma kvaliteet. Jumalasuhte kvaliteet ja lapse kaotanud lapsevanemlus, mõlemad kogemused on emotsionaalsed.

Teooriaosa esimese alapeatüki viimases osas tõin välja, et praktilist usku väljendab inimene oma jumalapildist lähtuvalt. Inimese jumalakujund koos jumalasuhtega juhindub inimese minapildist. Seega jumalasuhtes olev inimene loob Jumalast endale otstarbekohase seesmise pildi, mis peegeldab inimese arusaama Jumalast.

Teooria teises alapeatükis on võetud vaatluse alla lein, mis pole sotsiaalselt, emotsionaalselt ega ajaliselt piiritletav. Leinaja võib kogeda, et temale piisab leinast, kuid leinal ei piisa leinajast. Leinaga kaasneb kaotus ja kaotusega kaasneb kaotatu elulugu, mida inimene kannab endaga kaasas. Teisisõnu, kui inimene lahutatakse kiindumussuhtest, muutub suhe kaotatud lähedasega püsivaks mälestussuhteks (inglise keeles: *continuing bond*). Arusaam, nagu usklikul polekski vaja leinata, on ekslik.

Teoreetilise osa teises alapeatükis leitakse, et mõtte ja tähenduse leidmine lapse kaotusele on see koht, kus lapsevanem vaatab muuhulgas üle ka oma jumalasuhte: oma isikliku jumalasuhte ja võimaliku tulevase jumalasuhte. Siis ta mõtleb transtsendentsuse peale. Ja teeb sealpoolsusega kaasnevaid valikuid, otsuseid ja järeldusi. Seega eelpool toodud tahkude kaudu hakkame uurima lapsevanema jumalasuhte muutust ja muutumatust pärast lapse kaotust.

Joonis 2. Jumalasuhte lahtimõtestamine transtsendentse reaalsusega

Joonis kaks (2) kirjeldab käesoleva töö kontseptuaalset arusaama inimese suhtest transtsendentse reaalsusega. Teoreetiline käsitus jumalasuhtest on ringi välisosas ja hõlmab erinevaid jumalasuhtes olemise võimaluste kujundajavaid tegureid. Ringi välisosas olevate kujundajate kaudu toimub inimese jumalasuhte mõjutamine. Inimese jumalasuhte ehk tema maailmapildi kujundajateks on: isiklikkus, kvaliteet, väärtus, praktilisus, kaotus ja lein ning mõte ja tähendus. Ring moodustab läätse, mille kaudu saab vaadelda inimese jumalasuhte muutumatust ja muutumist.

2. EMPIIRILINE OSA: LAPSEVANEMA JUMALASUHE PÄRAST LAPSE KAOTUST

2.1. Andmete kogumise protseduur ja valim

Lõputöö eesmärgiks on uurida, mis juhtub lapsevanema jumalasuhtega pärast lapse kaotust. Selleks, et leida vastust uurimistöö põhiküsimusele, kuidas lapse kaotus on mõjutanud lapsevanema jumalasuhet, olen viinud läbi kolmteist poolstruktureeritud intervjuud ja lisaks vastas neli inimest kirjalikult.

Teoriast tulenevalt on lapsevanematele esitatud erinevaid küsimusi lapsevanema jumalasuhte kohta pärast lapse kaotust. Esmalt paluti lapsevanemal defineerida mõiste „jumalasuhe“. Kuna üks osa jumalasuhtest on usk Jumalasse ja üks osa usust on lootus, siis on lõputöö praktilises osas küsitud, mida tähendab lapsevanema jaoks lootus pärast lapse kaotust.

Lapse kaotanud lapsevanem teab, et on olemas tulevikulootus. Küsimus, millega ta tegeleb, on pigem olevikulootus ehk see, kuidas saada hakkama olukorraga, mis tekib pärast lapse kaotust. Sellest tulenevalt on töö praktilises osas uuritud, kuidas lapsevanem selle probleemiga toime tuleb.

Kui usk on elamus, siis lapse kaotanud lapsevanematel on usk elamusena mitte üksnes mõjutatud, vaid lausa häiritud, sest nende intiimsus²¹ on ära võetud. Et jumalasuhtes on inimesel ja Jumalal ühine intiimne ala, siis küsisin lapsevanematelt, kas pärast lapse surma tõstatus lapsevanema usus päevakorrale midagi sellist, mis häirib lapsevanema intiimsust Jumalaga.

Loodavates jumalasuhte kategooriates keskendutakse eelkõige usu elu praktikatele, mida teostatakse läbi vaikuse, mõtisklemise, palve, Piibli ja hea kirjanduse lugemise, kogudusetöös osalemise ja moraalsete küsimustega tegelemise.

Loodavates jumalasuhte kategooriates kajastatakse lapsevanema ühendust kaasinimesega, kuna see mõjutab inimese jumalasuhet.

Intervjuukava täispikk versioon on esitatud lisas number neli (vt lisa 4). Noorim vastaja oli kolmekümnendates ja vanim seitsmekümnendates. Intervjuu käigus olen esitanud

---

²¹ Vahetu suhtlus, lähedus.

lapsevanematele täiendavaid küsimusi ja kasutanud vestlusega kaasnevat paindlikust. Kõik salvestatud vestlused viidi läbi viie nädala vältel detsembrist 2021 jaanuari lõpuni 2022 ja need toimusid virtuaalkeskonnas.

Valim on koostatud seitsmeteistkümnest lapse kaotanud lapsevanemast, kes on kaotanud kas alaealise või täiskasvanud lapse. Valimis on kaks meest ja viisteist naist. Kõik osalejad on andnud oma kirjaliku nõusoleku uuringus osaleda. Vanemateni on jõutud isiklike kontaktide, sotsiaalmeediakanalite ja SPAKELi koguduseliikmetele mõeldud infolisti ning ühe anonüümsust palunud ühingu kaudu.

Üleskutse osaleda uuringus on lisa number üks (vt lisa 1). Intervjuuküsimustik on esitatud lisa number neli (vt lisa 4) ja kirja kirjutamise raamistik lisa number viis (vt lisa 5). Intervjuuküsimustikus oli kokku 15 küsimust, millest kahes paluti hinnata numbrisüsteemis oma jumalasuhet ja põhjendada vastust. Väljasaadetud taustaandmete vorm on lisa number kolm (vt lisa 3) ja teabeleht lisa number kaks (vt lisa 2). Taustaandmete vormi olid täitnud lapsevanemad ära intervjuueelselt Webropol keskkonnas. Kirja kirjutajad olid kirjutanud oma taustaandmed kirja sisse. Vastajate arv on esitatud N- arvuna (nt N=8).

2.2. Saadud tulemused

Intervjuude ja kirjade keskseks teemaks oli lapsevanema jumalasuhe pärast lapse kaotust lapsevanema enda hinnangul. Veerand vastanuist otsustas kirjutamise kasuks ja teised intervjuude kasuks. Kirjade pikkus vaheldub 1-14 leheni. Kirjalikult esitatud vastustes on nii peatumapanevaid kohti kui eneseanalüüsi, kus kaotusejärgne jumalasuhe võetakse osadeks ja juureldakse, mis selle tükiga peale hakata ning kuhu seda sobitada.

Intervjuude pikkus oli vahemikus neljakümnend minutit kuni pooleteist tundi. Vastaja enda otsustada jäi, kui palju ta soovis ennast avada intervjuu käigus. Ridade vahelt lugemine ja kõrvallausetes olevate signaalide põhjal esitatud täiendavad küsimused aitasid kaasa sügavuti minekule. Seda õppis autor intervjuu tegemise käigus.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et vestlustel näidati üles koostöövalmidust ja sõbralikkust, pisaraid ja helgust. Kohati olid vestlused intensiivsed, mistõttu hoo maha võtmiseks ja järje peal püsimiseks tehti vestluse käigus märkmeid. Intervjuud kogeti huvitavana, sest vastanu ei teadnud, kuhu teda juhatatakse. Intervjueeritud tänasid, et intervjuu võimaldas üle pika aja

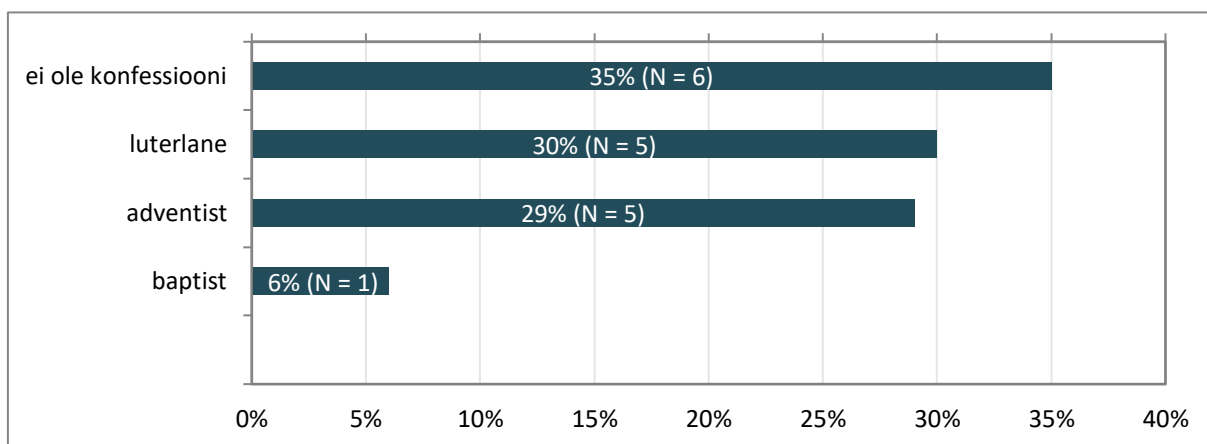
mõelda Jumala peale. Mõned kogesid, et intervjuu oli raske, enamused aga, et polnud raske. Kõige raskemana kogeti küsimust, kus oli vaja seostada arusaama endast oma jumalasuhtega (vt küsimus nr 12). See oli enamikule kitsaskoht.

Saadud vastuseid analüüsisin ja mõtestasin lahti teooria valgel.

Faktilise ülevaate saamiseks vastajatest kajastan mõningaid vastanute taustaandmeid.

2.3. Lastevanemate taustaandmete koond

Selles peatükis kajastan mõningaid vastajate taustaandmeid. Palusin vastajatel ära näidata oma konfessioon (vt joonis 3), lapse võimaliku surmaeelse haiguse ja surma vahelise ajalise pikkuse ning surmast möödunud aastate arv. Vastajate arv on esitatud N- arvuna (nt N=9).

Joonis 3. Lapsevanema konfessioon

Laias laastus jaotuvad vanemad kolmeks suuremaks grupiks: mittekonfessionaalseteks²² (N=6), luterlasteks (N=5) ja teisteks evangeelseteks (N=6). Seega esindavad saadud tulemused nende kolme grupi seisukohta ja nägemust üsna võrdses mahus.

Neljal korral eelnes lapse surmale aastatepikkune haigus.

²² Mittekonfessionaalsed vanemad on kogudusele lähenejad, aktiivsed osavõtjad või on loobunud hiljem jumalasuhtest. Üks ütleb, et ta on ateist ja teine ei ole jõudnud selgusele Jumala olemasolust. Kolmas esindab tugevate budistlike mõjutustega maailmavaadet. Lapsevanema jumalasuhtes olek ja mitteolemine põhineb nende isiklikul ja töö autori ühisel hinnangul.

Jaotasin möödunud aastate arvu²³ alusel osalejad kolmeks grupiks: viiel korral oli lapse surmast möödas 0-4 aastat, seitsmel korral 5-19 aastat ja viiel korral 20-49 aastat.

2.4. Analüüsi meetod

Konkreetselt uurimismeetodiks on sisuline analüüs. Sisuanalüüsi all mõeldakse teooriast lähtuvat analüüsi, milles analüüsitava(ad) sisuüksus(ed) valitakse ainekust. (Hannila & Kyngäs 2008, 9) Analüüs selle kohta, kas lapsevanem elab muutunud või muutumatus jumalasuhtes, on tehtud autori ja lapsevanema vahelises dialoogis, mis põhineb mõlemate osapoolte hinnangul. Esmane analüüs algas pärast igat intervjuud ja iga saabunud kirja läbilugemist, mil kirjutasin üles saadud vastuse juhtmõtte, olulised teemad ja laused ehk avatud koodid. Kui juhtmõtte, olulised teemad ja laused ei selgunud pärast intervjuud, määrasin avatud koodid intervjuude läbikuulamise ja kirjade lugemise käigus. Saadud avatud koodidest moodustasin kategooriad ehk jumalasuhte kihi. Iga jumalasuhte kihi kohta kirjutasin oma lühendatud täisteksti, millest on moodustatud täisteksti tervik. Täisteksti maht on umbes 40 lehekülge. Enamusel kordadest lisasin jumalasuhte kategooriale juurde jumalakujundi, mis andis lisaselgust saadud vastusele. Jätkasin analüüsi korduvlugemisega, et jõuda ühiste nimetajateni, detailideni ja peidetud sõnumini. Nimetan mitmekordset korduvlugemist antud töös lähilugemiseks (inglise keeles: *close reading*) (Pulkinen 2017, 24). Nende meetoditega on kõikidele kategooriatele loodud põhikirjeldus, mille keskne osa on põhjendus ja prototüüp, mis on saadud vastuste põhjal loodud ühtne ülevaatlik lühilugu kirjeldamiseks igas kategoorias oleva lapsevanema jumalasuhet. Töö mahust tulenevalt on loodud laiendatud põhikirjeldus üksnes osadele jumalasuhte kihtidele.

2.4.1. Lõputöö valiidsus ehk kehtivus ja mõõtmistulemuste korratavus ehk reliaablus

Kõik selle töö tulemused kehtivad üksnes käesoleva töö raames ja neid on võimalik rakendada väljaspoole käesolevat tööd üksnes juhul, kui neid toetab mõni olemasolev teaduslik teooria või laiamahulisem uurimistöö.

---

²³ Käesolev töö ei võta põhifookusesse seda, kuidas lapse surmast möödunud aeg on mõjutanud lapsevanema jumalasuhet.

Kvalitatiivse uurimistöö eripära on see, et keegi teine intervjuerija võib jõuda teiste tulemusteni. Intervjuu käigus küsiti sama asja mitmel eri moel. Kui intervjueritaval oli küsimustele vastamisega raskusi, siis sõnastati olemasoleva küsimus ümber ja esitati talle täiendavaid küsimusi. Autori hinnangul on kasutatud meetoditega saadud realistlik tulemus lapse kaotanute jumalasuhtest pärast lapse surma.

2.5. Vastanute jumalasuhte kvalitatiivne sisuanalüüs

Käesolevas peatükis on otsesed tsitaadid pandud jutumärkidesse („“) koos grammatika- ja näpuvigadega kõne- ja kirjakeeles, et edastada lapsevanema häält ehedalt ja originaalselt. Kui viite juurde pole tehtud vt tagasi -märget, siis on refereering üksnes empiirilises osas.

Kõikide kategooriate juurde on esitatud prototüüp. Prototüüp on saadud vastuste põhjal loodud ühtne lühilugu, mis kirjeldab sellesse kategooriasse kuuluva lapsevanema jumalasuhet. Kategooriate juurde on kirjutatud põhikirjeldus, mis koosneb vastustest leitud põhjendustest. Kolmandaks on osade kategooriate juurde kirjutatud, kuidas lapsevanemad on teostanud oma jumalasuhet pärast lapse kaotust, kuidas jumalasuhe on olnud kaotusest hõivatud ja haaratud (= justkui kaotuse süles) ja kuidas saab ligimesest lapsevanemale Jumala ihulik pale.

Lapsevanemate kirju lugedes ja intervjuusid kuulates on jaotatud saadud vastused *muutunud jumalasuhte* kategoorias süvenenuks, käivitud, ajutist kõikumist kogenud, katkenud, ja vastuoluliseks muutunud ning *muutumatus kategoorias* enamvähem muutumatuks jumalasuhteks (vt tagasi ptk „Analüüsi meetod“).

Lapsevanema muutunud jumalasuhte kategooriast võetakse kõigepealt vaatluse alla süvenenud jumalasuhte alakategooria.

2.6. Süvenenud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus

2.6.1. Prototüüp

Minu jumalasuhte kriteeriumiks pole kirikus käimise tihedus. Mind näeb seal harva. Olen sidunud end teatud kindla konfessiooniga. Ja mul on raske kujutada elu ette ilma elava jumalasuhteta. Mu ülejäänud lapsed on noored täiskasvanud ja vanaemaks olemine on tulevikuperspektiiv. Minu puhul pole tegemist enam värskel leinaga. Minu laps suri alaealiselt. Praktilist usuelu teostan peamiselt mõtiskledes, palvetades ja vaikuses olles. Kaasan eelpooltoodud tegevustesse moraalseid küsimusi ja lugemist. Olen pigem rahuldava minapildiga lapsevanem, kes teab end olevat Jumala lemmiklaps.

2.6.2. Põhikirjeldus

Kuidas lapsevanem on jõudnud süvenenud jumalasuhteni pärast lapse kaotust? Lapsevanema kirja põhjal võib järeldada, et omal jõul tegutsejast, ise hakkama saajast ja armastuse välja teenijast on saanud Jumala usaldaja ja Tema peale lootja. Teekonnal süvenenud jumalasuhtesse on lapsevanem omandanud oskuse usaldada Jumalat mitte ühekordse läbielamise kaudu, vaid pigem on see olnud pikaajaline teekond. Seega on lapsevanema jaoks jumalasuhe usaldussuhe Jumalaga.

Autorina järeldan, et lapsevanem on jõudnud enesekesksusest jumalakesksusesse, milles ta ei ole toonitanud eriti armastust, vaid pigem on elanud dilemmas. Tema jumalakuvand on endiselt karmivõitu, sest ta on kasvatanud endale paksu naha elades hoiakus, kus kõik, mis ei tapa, karastab. Sellegipoolest kogeb lapsevanem endiselt ülirohket armastust. Ometi oma jumalasuhtes hoiab ta midagi tagasi ega tihka kogeda Jumalat üdini positiivses võtmes.

Lapsevanema endi sõnul on tema leige kogemus Jumalaga asendunud isikliku sügava suhtega. Teoorias oli ta näinud Jumalat positiivses (armastav, hooliv) võtmes, kuid praktikas oli Jumal lapsevanemale pigem negatiivne (kalk, manipuleeriv, üleolev). Ta on otsinud ja rännanud ühest arusaamast ja jumalapildist teise omal jõul. Tema valele ja vildakale alusele (teiste inimeste arusaamadele ja ebapraktilisusele) rajatud usk on muutunud pärast erinevaid jumalakujundeid (kauge->väljateeniv->mittesekkuv->saamatu) praktiliseks eluterveks Jumala ligiolu kogevaks

isiklikuks, sügavaks, Jumal-on-minuga-usuks. Sellises jumalasuhtes on Jumal astunud lapsevanema juurde ja pakkunud väljateenimatult oma ligiolu lapsevanemale.

Kuidas lapsevanemad on põhjendanud jumalasuhte süvenemist? Ühe kirjutatud vastuse ja intervjuude põhjal leidsin lastevanemate vastustest seitse erinevat põhjust, millega lapsevanemad on põhjendanud jumalasuhte²⁴ süvenemist.

Esiteks on jumalasuhte süvenemist üks lapsevanem põhjendanud sellega, et Jumala vabastava väe mõjul on lapsevanem hakanud elama praeguses hetkes ning kuulama oma südamehäält ja ennast. Jumala vabastav vägi on antud lapsevanema puhul tähendanud seda, et ta on vabanenud koormavatest inimsuhetest ja teiste puhul ülearustest kaasinimeste poolt asetatud koormatest²⁵. Seega *esimene* üldpõhjendus mitmele erinevale lapsevanema poolt välja toodud alapõhjendusele on *Jumala vabastav vägi*.

Teiseks on lapsevanem jumalasuhte süvenemist põhjendanud *esmase aktsepteerimise allika muutusega*. Vastustest selgub, et sotsiaalsetes olukordades on lapsevanem loobunud kaasinimesele meeldimise soovist ja on eelistanud iseendaks jäämist, mille tagajärjeks on olnud seesmine tasakaal ja rahu iseendaga. Autori hinnangul on esmaseks prioriteediallikaks saanud lapsevanemale pärast lapse surma Jumal, kellele toetuti elu edasisi valikuid tehes. Vastustest võib järeldada kahte asja. Esiteks usulist hoiakut, et ma kõlban Jumalale sellisena, nagu ta mind on loonud (vt tagasi Pihkala 2009, 84. 261). Teiseks, et Jumal on inimesele loomisloos andnud väärtuse (vt tagasi (Kettunen 2016, 51. 76; Luumi 1999, 190). Üks teema, mida käesolev töö ei käsitlen, kuid oleks võinud käsitleda, on inimese jumalasuhte usulised hoiakud. Lapsevanemate vastustest joonistub see teema välja.

Kolmandaks on jumalasuhte süvenemist lapsevanemad põhjendanud *kaasinimese parema ja selgema mõistmisega*, mille tulemusena on vaadatud „inimesele pikalt silma piinlikust tundmata“. Intervjuu põhjal võib öelda, et kriitilistes olukordades on lapsevanem jaganud kaastundlikkust teisele inimesele. Autorina järeldan, et lapsevanemate enda tundma õppimine on tõstnud nende võimekust suhelda ligimesega. Sellest lähtuvalt saab järeldada, et lapsevanemate süvenenud jumalasuhte on parandanud lapsevanemate suhtekvaliteeti iseenda ja ligimesega.

---

²⁴ Vastustest on näha, et kõik lapsevanemad defineerivad jumalasuhte usuna. Süvenenud jumalasuhte on isiklik, Jumalaga koostöös olev usaldussuhe, kus enamus kordadel pole olnud kõikumist pärast lapse kaotust.

²⁵ Vastustest selgub, et koguduse (k. a pastor) arusaamale toetudes on lapsevanem loobunud õigusest leinata ja nutta kuna „usklikul pole surma pärast küll põhjust kurvastada“. (vt tagasi Poijula 2002, 64-66)

Neljandaks on lapsevanem jumalasuhte süvenemist lapsevanem põhjendanud *Jumala üleloomuliku rahuga*, mis on väljendunud eriliselt lapsevanema inimsuhetes ja lapse kaotuse olukorras.

Viiendaks on lapsevanemad süvenenud jumalasuhtet põhjendanud *Jumala isikliku tundmisega*, mis on väljendunud selles, et nad on hakatud üha enam lugema Piiblit ja kristlikku kirjandust, kuna lapsevanemad on soovinud leida vastuseid enda ja teiste esitatud küsimustele. Vastustest on selgunud, et lapsevanemad on olnud huvitatud Jumala sõnast ja igatsenud selle järele. Samuti teenistustel kuuldu on olnud tõukejõuks lugemisega tegelema hakkamiseks. Kui mõnest asjast pole lapsevanem aru saanud, on ta lihtsalt oodanud, „kuni Jumal avab“ talle keerulise teema.

Kuuendaks on jumalasuhte süvenemist lapsevanem põhjendanud isikliku *maailmapildi avardumisena*. Süvenenud jumalasuhtes olev lapsevanem räägib oma vastuses, et kui varasemalt on ta tundnud huvi peamiselt oma pere vastu, siis pärast lapse kaotust on ta hakanud rohkem suhtlema perekonnaväliselt inimestega arutledes teiste inimestega ka abstraktseid usuteemasid.

Viimaks on süvenenud jumalasuhtet lapsevanemad oma vastustes põhjendanud *Jumala erakordse hoolivusega* ja tähelepanelikkusega, milles on õpitud eristama Jumala armastust inimese armastusest ning on nähtud Jumalat ja on saadud armu.

Autori meelest on kõik eelpool toodud põhjused on parandanud süvenenud jumalasuhtes elavate lastevanemate jumalasuhte kvaliteeti.

Valdav enamus lapsevanemate poolt toodud süvenenud jumalasuhte põhjendustest on seotud ühel või teisel määral lapsevanema suhtevõrgustikuga ja kitsendatult kogudusega. Sõna „kogudus“ on siinjuures lapsevanemate poolt laiendatud lisaks kogudusele perekonnaks, lähipereks, klientuuriks, majaühistupereks. Nendes kogudustesse kuuluvatest inimestest on saanud ligimesest Jumala ihulik pale lapsevanemale. Teooria (vt tagasi (Kettunen 2014, 150. 160. 171) sõnastab eelpool toodut järgnevalt: ühendus kaasinimesega mõjutab oluliselt lapsevanema olemasolevat jumalasuhtet. Vastustest selgub, et seda nii heas kui halvas. Sellest järeldan, et pärast lapse kaotust ei ole lapsevanemast saanud üksik saar, vaid pigem kaasinimese „armastavat juhatust“ vajav ligimine. Autori arust on lastevanemad teinud kaasinimeste mõjul Jumala kohta järeldusi sõltuvalt sellest, kuhu suunda kogudus vanemaid on suunanud.

Mida lapsevanemad on teinud oma jumalasuhtega pärast lapse kaotust süvenenud jumalasuhtes? Vastustest selgub, et nad on klammerdunud²⁶ Jumala külge isegi siis kui nende enesehinnang on olnud madal ja nad on ise koos suhteõrgustikuga on pandud tundmatule leinapinnasele.

Kuidas lapsevanemad oma süvenenud jumalasuhet on teostanud pärast lapse kaotust? Tihedamalt lävides. Ühest vastusest on näha, et lapsevanem on hakanud tihedamini suhtlema Jumalaga. See on väljendunud näiteks selles, et palve pole olnud enam lapsevanema ühesuunaline monoloog, vaid kahe-suunaline dialoog, millel on kestev koht lapsevanema argielus ning mille tulemusena tekkis suurem Jumala austamine ja aktsepteerimine, Jumala tundmine ja tunnetamine enda kõrval. Selles on realiseerunud lapsevanemate soov näha igapäevaselt seda, mida Jumal teeb lapsevanema jaoks.

Süvenenud jumalasuhet on teostatud hetkedes elades. Vastustest on näha, et lapsevanem on elanud oma elunarratiivi hetkede kaupa, milles usk kogemusena väljendub. Lapsevanema sõnu kasutades: „Usk on hetkes olemine“. Vastustest joonistub välja see, et usu puhul on jälje jätmist peetud normaalseks nii lapsevanema kui koguduse puhul. Samuti selgub vastustest, et kaotuse puhul on lapsevanem elanud jälje jätmise reaalsuses, kus ta on tutvunud leinaga, mis on jäänud kogudusele võõraks. Sellest tulenevalt leian, et lisaks lapsevanemale on kogudus vajanud mõistmise kogemust ning inimlikku ja sooja kohalolu, mis on eeldanud küpsust ja arusaamist, et kokku puutuda ebaseeldivaga, elu karmusega ja raskustega. Vastusest kumab läbi, et lapsevanemad oma süvenenud jumalasuhtes on selle töö ära teinud, kuid professionaalsel tasandil on koguduse teenistuja²⁷ pigem katse ja eksituse meetodil teinud lapsevanema jumalasuhtele palju haiget. See on minu peamine leid süvenenud jumalasuhte kategoorias.

Kuhu viib lapse kaotus lapsevanema jumalasuhte pärast lapse kaotust? Vastuste analüüsi käigus leidsin, et süvenenud jumalasuhtes on lapsevanema jumalasuhe viidud justkui kaotuse sülle. Kaotuse süles toimub lapsevanema jumalasuhte nihkumine olemasolevalt aluselt koostöösse²⁸ kaotusega. Kaotuse süles olemine tähendab seda, et lapsevanema jumalasuhe on olnud kaotusest hõivatud ja haaratud. Süvenenud jumalasuhtes on lapsevanemal tekkinud dialoog kutsumata külalisega. Kaotusel on mõju jumalasuhtele.

---

²⁶ Klammerdumine väljendub vastustes järgnevalt „Jumal teab, et ma nii armastan väikseid lapsi, ta laskis pojalt surra, et saaksin uuel maal teda kasvatada. Hoidsin sellest küünte ja hammastega kinni“.

²⁷ Käesoleva töö põhirõhk pole kollektiivsel leinal, vaid lapsevanema jumalasuhtel tulenevalt tema kaotusekogemusest.

²⁸ Üks lapsevanem on väljendanud seda mõttega, et jumalasuhe on tal aidanud „vastu võtta igasuguseid tagajärgi“, mis kaasnevad lapse kaotusega.

Süvenenud jumalasuhte jumalakujundid. Analüüsitud süvenenud jumalasuhtes olevate küsitletute hulgas on märgata nelja jumalakujundit:

- 1) Jumal on Nõudja ehk käsi peseb kätt kuvandis, milles jumalasuhe põhineb vastastikustel teenetel.
- 2) Jumal kui Eemalduja, milles me tervitame üksteist, kuid ei me suhtle omavahel.
- 3) Sümbiootiline kujund on Jumal on Meelitaja -kujund. Selles kujundis on elatud sümbiootilises Jumala läheduses, kus lapsevanem on kogenud, et Jumal on ta unustanud, kui osadus on olnud häiritud.
- 4) Ühe lapsevanema puhul Nõudja-kujund muutunud hiljem Tervendaja- kujundiks, milles lapsevanem võib lubada endale nii ebaõnnestumisi kui õnnestumisi.

Ülejäänud jumalakujundite²⁹ juures muutusi pole.

Süvenenud jumalasuhtes olevate lapsevanemate jaoks on *Jumal* hoolitseja, armastus, lohutaja, toetaja ja eksimatu.

Järgnevalt tutvustan muutunud jumalasuhte teist alakategooriat, milleks on jumalasuhtesse astumine.

2.7. Käivitunud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus

2.7.1. Prototüüp

Olen kogudusele läheneja. Sellest tulenevalt pole ma sidunud end ühegi kindla konfessiooniga. Minu lein on suhteliselt värske, kaotasin oma lapse, kes oli alaealine. Minu lapse surm on tõstatanud päevakorda isikliku surmahirmu. Praktiseerin oma jumalasuhet peamiselt mõtiskledes, vaikuses ja moraalsete küsimustega tegeledes. Eelpool toodud tegevustesse kaasan vähesel määral lugemist, kogudusetöös osalemist ja palvetamist. Olen pigem rahuldava minapildiga lapsevanem, kes leiab, et igal jumalateenistusel peaks olema midagi leinajale.

---

²⁹ Hyrcki jumalasuhtes olemise põhikujutelmade teooriaga kohta võib põjalikumalt lugeda teosest „Aitav kohtumine I“. Käesolev töö käsitleb asja lakooniliselt.

2.7.2. Põhikirjeldus

Kuidas lapsevanem on jõudnud jumalasuhte tekkimiseni pärast lapse kaotust? Intervjuude põhjal võib järeldada, et pärast lapse kaotust on tekkinud kolmel lapsevanemal vajaduspõhine huvi Jumala vastu. Huvi on püütud ühel või teisel viisil praktikasse viia. Kuna on elatud ajastul, mil ei ole tohtinud kirikutes käia, on lahendanud üks lapsevanem küsimuse nõnda, et ta on hakanud kiriku asemel käima surnuaias. Seal ta on veetnud igapäevaselt üksinda ohtralt aega. Surnuaias käimise juures on teda pannud mõtlema see, et kas on ikka normaalne rääkida omaette nii pikalt ja pidevalt. Ta leidis, et surnuaed on Jumalaga kohtumise koht, kus ta saab Temaga rääkida. Mujal ta oma jumalasuhtega ei ole tegelenud, seega lapsevanem on astunud jumalasuhtesse³⁰ surnuaias. Lisaks Jumalale on ta surnuaias rääkinud lapsega ja tegelenud iseendaga. Pärast, kui poliitilised olud vabamaks läksid, on hakanud ta osalema koguduse tegevuses iganädalaselt.

Kuidas lapsevanemad on põhjendanud jumalasuhtesse astumist? Intervjuude põhjal leidsin lastevanemate vastustest kolm erinevat põhjust, millega lapsevanemad on põhjendanud jumalasuhtesse astumist.

Esiteks on lapsevanem põhjendanud jumalasuhtesse astumist *inimeste nõutusega*, mis on väljendunud olukorras, kus „keegi ei osanud midagi öelda selle kohta, mis mul juhtus“. Nõutust on lapsevanem kompenseerinud sellega, et ta on hakanud küsima küsimusi Jumalalt ja on saanud „mingeid vastuseid kogu aeg“. Autorina leian, et tekkinud dialoog on kinnistanud lapsevanema tärkavat jumalasuhet. Küsimuste esitamist ja vastuste saamist on täheldada kahe lapsevanema juures.

Teiseks on jumalasuhtesse astumist lapsevanemad põhjendanud *uute sidemete tekkega*, mida varasemalt polnud. Lastevanemate sõnul on side väljendunud isikliku suhtlusringkonna muutusega ja isiklikku jumalasuhtesse astumisena. Vastusest joonistub välja, et kõikidel lapsevanematel on jumalasuhtele lähedal seismisest saanud jumalasuhe. Teadmine Jumala olemasolust on muutunud isiklikuks kogemuseks Jumalaga (vt tagasi Pihkala 2009, 84-85. 261; Koskela 2011, 40). Autori arust on kõik lapsevanemad jumalasuhte teekonnal juhtumist lähtudes edasi liikunud ja ühel lapsevanemal on siia lisandunud koguduse „ülesehitatud

---

³⁰ Vastustest on näha, et enamus lapsevanemad defineerivad jumalasuhet usuna. Jumalasuhe on tekkinud pärast lapse kaotust.

tegevus“ ja teisel „ülesehitamata tegevus“. Koguduse ülesehitatud tegevuse alla mõeldakse koguduse valmisolekut tegeleda lapse kaotuse leinas olijatega.

Kolmandaks on jumalasuhtesse astumist enamuse lapsevanemad põhjendanud sellega, et nad on *kogenud Jumala juhtimist ja eelhoolitsust*. Eelhoolitsus on väljendunud Jumala ajastuses. Üks lapsevanem väljendab seda mõttega, et kõik „oli olnud korras ja hoolitsetud“, sest enne lapse kaotust oli ta olnud füüsiliselt kergesti kättesaadavas kohas ja lapse lahkumisehetk on sobitunud lapsevanema eluolukorda takistusteta. Teine lapsevanem on kogenud Jumala juhtimist selle kaudu, et pärast esmasündinu kaotust on leinaja saanud üsna pea uue lapse ja see on toimunud tänu vanaema elutargale soovitusel. Sellest võib järeldada, et kui me räägime Jumala juhtimisest käesolevas valimis, siis toimub see läbi kaasinimeste.

Autori meelest kõik eelpool toodud põhjused on parandanud jumalasuhtesse astunute lastevanemate jumalasuhte kvaliteeti.

Kuidas saab ligimesest lapsevanemale Jumala ihulik pale käivitud jumalasuhtes? Põhjenduste läbivaks teemaks on käivitud jumalasuhte valimis olevatel lastevanematel valdavalt kogudus. Sõnaga „kogudus“ tähistavad käivitud jumalasuhtes olevad lapsevanemad kogudust, perekonda, lähiperet, isiklikku suhtlusringkonda ja professionaalseid nõustajaid. Vastustest joonistub välja, et ühendus kaasinimesega on olnud soodustavaks tõejuuks lastevanematele jumalasuhtesse sisenemisel. Vastustest selgub, et lapsevanemad on kogenud kogudust jõustavana. Jõustamine on avaldunud ühe lapsevanema puhul toetavas lähiperes, kes on andnud head nõu ja julgustanud olevikulootuses. Teise lapsevanema puhul on jõustamine väljendunud lapsevanema kogudusepoolses aitamises, mõistmises ja vajaduste katmises. Kogudus on olnud kahele lapsevanematele pidepunkt toetumiseks ja rahunemiseks ning kohaks, kus võib puhata leinatööst.

Ühe lapsevanema puhul on koguduse mõju lapsevanema käivitud jumalasuhtele olnud kahetine: jumalasuhet jõustav ja jumalasuhet segadusse ajav. Sellest tulenevalt on ta astunud kahetisse jumalasuhtesse. Suhte lühiajalisusest tulenevalt on tema isiklik jumalasuhte õhuke ja hõlmab endas primaarset vajadust olla nähtud, kõnetatud ning kuulnud läbi jumalasuhte oma ebaõnne narratiivis. Kogudus on talle jumalasuhte häälekandjaks. Vastustest on märgata, et kogudusel pole olnud piisavalt küpsust kokku puutuda ebaeeldivaga, elu karmusega ja raskustega.

Mida lapsevanemad on teinud oma jumalasuhtega pärast lapse kaotust käivitunud jumalasuhtes? Vastustest selgub, et käivitunud jumalasuhtes lapsevanemad pole varem jumalasuhtes olnud.

Kuidas jumalasuhe on olnud kaotusest hõivatud ja haaratud ³¹ käivitunud jumalasuhtes? Vastustest selgub, et kaotus on käivitanud jumalasuhtesse astumise, milles käivitunud jumalasuhet nähakse lisaväärtusena oma elunarratiivis. Üks lapsevanem väljendab seda: „Nõrgad ei oska seda [jumalasuhet] varem tuua enda maailma, vaid toovad lapse kaotuse hetkedel selle [jumalasuhte] enda maailma sisse.“ Autori hinnangul lapsevanemad tekitavad uue suhte, et oleks midagi viia justkui kaotuse sülle. Ja teisalt võib eelpooltoodut näha nõnda, et esmalt lapse ja vanema suhe on olnud justkui kaotuse süles ja et justkui kaotuse süles olemise mõju kahandada, on suhe kolinud kaotuse sülest justkui Jumala sülle ehk jumalasuhtesse. Autori hinnangul joonistub siit välja usu pehmendav mõju.

Kuidas lapsevanemad on käivitunud jumalasuhet teostanud pärast lapse kaotust? Vastustest joonistub välja neli teemat. Nendest on näha, et käivitunud jumalasuhtes on lapsevanemad „olnud tänulikud absoluutselt väikeste asjade üle“, milles toimub asjade suunamine tulevikku ja väärtustatakse materiaalselt.

Teine viis, kuidas käivitunud jumalasuhet on teostatud, on Jumalaga suhtlemine, mis on väljendunud nõu küsides ja (läbi) rääkides.

Kolmas viis, kuidas käivitunud jumalasuhet on teostatud, on toimunud koguduse keskel sõnatult vajaduse täitmist oodates, mitte nõudes (vt tagasi Kettunen 2016, 77-79; Kettunen 2004, 11; Klass 2019, 43. 175). Oodates sõnu, millega oleks lapse kaotanul lapsevanemal midagi teha ja mis on imbinud läbi jumalasuhtest inimestelt, kes on seatud palgalisse ametisse koguduses.

Neljas viis, kuidas käivitunud jumalasuhet on teostatud, on olnud Jumalale vahendava rolli andmine. Kõik kolm vastajat ütlevad, et läbi Jumala on nad suhestunud kaotusega. Järelikult küsitletud usuvad, et lapsega kontaktis olemine toimub Jumala abil. Ühe lapsevanema sõnul vajadus suhestuda on olnud „paaniline“. Autori tähelepanek on, et kahe lapsevanema arust mõte, et mälestussuhte loomine ja hoidmine kaotatud lapsega võiks toimuda ilma jumalasuhteta

---

³¹ Põhineb küsimusel „kuhu viib lapse kaotus lapsevanema jumalasuhte pärast lapse kaotust“. Vt süvenenud jumalasuhte kirjeldust.

või mõnel teisel viisil, on nende jaoks kas võõras või lausa mõeldamatu, kui nad on valinud suhestumise lapsega läbi Jumala. Järeldan sellest, et vahendava rolli andmine Jumalale on olnud lapsevanemal vajaduspõhine (vt tagasi Koskela 2011, 41; Hyrck 2000, 247-248).

Autori hinnangul lapsevanemate ihuliku suhte katkemine lapsega on vabastanud koha uuele suhtele, millega ei ole asendatud lapsevanemate ja lapse vahelist suhet jumalasuhtega, vaid pigem on aktiveerunud või lapsevanema sõnu kasutades „on aktualiseerunud“ füüsilisi piire ületav mõtlemine ja on muutunud senine sealoolsusele (vt tagasi Haamer 2020) mõtlemise tähtsus ja on käivitunud uue identiteedi loomine (vt tagasi Itkonen 2020, 12. 17; Haamer 2020). Teine põhjus, miks koha vabastamine on toimunud, on tingitud sellest, et käesolevas valimis enamus lapsevanemate lein on värske³², millest tulenevalt mälestussuhte tekkimine kaotatud lapsega on algstaadiumis. Lapsevanematel ja Jumalal on tekkinud ühine teema, mis on seotud väga konkreetset vanema argipäevaga. Teisisõnu, Jumal on muutunud lapsevanemate jaoks konkreetseks. Vastusest selgub, et sideme tekkimise tulemusel on lapsevanem andnud koha Jumalale oma argipäevas.

Käivitunud jumalasuhte jumalakujund. Analüüsitud vastustes käivitunud jumalasuhtes on märgata, et kõik lapsevanemad elavad Tervendaja jumalakujundis, milles Jumala seesmine olemus on armastus.

Käivitunud jumalasuhtes olevate lapsevanemate jaoks on *Jumal* kaitsja ja õigustatud olemise koht, vajaduste täitja ning vajaduse mitte täitja. Ühe lapsevanema sõnu kasutades on „Jumal meeldiv valge habemega vana mees, kes soovib kõikidele head ning oskab õpetada. Vana on ta selle pärast, et ta on väarikas, tark ja elukogenud, kellel on, mida jagada noorematele“.

Intervjuude läbitöötamise peamine leid käivitunud jumalasuhtes on see, et lapsevanem on astunud jumalasuhtesse isegi siis, kui leinatoetus on olnud kättesaamatu „tavalises kogudusetöös“, sest vajadus suhestuda läbi Jumala kaotatud lapsega on palju tugevam koguduse ülesehitamata tegevustest. Autori arust on tegemist vajaduse ja pakkumise omavahelise ebakõlaga, milles lapsevanemal on kaks kohanemisobjekti: värske lein ja kogudus.

---

³² Värskeks leinaks loetakse käesolevas töös alla viie aastast leina.

2.7.3. Süvenenud jumalasuhte kõrvutamise³³ käivitunud jumalasuhtega

Vastustest on näha, et käivitunud ja süvenenud jumalasuhtes kattuvad omavahel kolm jumalasuhte teemat. Nendeks on Jumala vabastav vägi ja avarduv maailmapilt ning surm. Esiteks on Jumala vabastavale väele süvenenud jumalasuhtega lapsevanemad lähenenud Jumala juhtimise vaatenurgast. Sama on täheldada käivitunud jumalasuhte kategoorias. Kui lapsevanem põhjendab jumalasuhte süvenemist Jumala vabastava väega, siis on see väljendunud olukordades, mil lapsevanem on Jumala poolt millestki välja juhitud. Ja kui lapsevanem põhjendab käivitunud jumalasuhtet Jumala juhtimisega, siis on Jumal juhtinud lapsevanema teele palju õigeid ja uusi inimesi. Seega on Jumala juhtimine ühtede puhul midagi ära võtnud ja teiste puhul toonud midagi juurde ja olnud otstarbekohane. Jumal on kas täiendanud midagi või eemaldanud midagi ja selles on eemaldamises või täiendamises on väljendunud jumalasuhte otstarbekohasus.

Teiseks selgub vastustest, et mõlemas suhtekategoorias on avarduv maailmapilt ja uute sidemete tekke põhjendustel ühiseks pidepunktiks laienenud suhtlusringkond: ühed on avardanud maailmapilti uute inimeste näol ja teised jumalasuhtesse astumise näol.

Kolmandaks, kõrvutades omavahel kahte suhtekategooriat, ilmneb, et mõlemas võetakse jutuks surma teema. Süvenenud jumalasuhte kategoorias on olnud kahe lapsevanema ja Jumala omavaheline intiimsus häiritud (vt tagasi Haamer, 2020) usu kaitsva teguri tõttu (vt tagasi Itkonen 2020, 9 -10). Selles kategoorias soovitakse minna vabaturma ja ollakse Jumala peale vihane (vt tagasi Poijula 2002, 64-66; Hyrck 2000, 247-248), kuna usust tulenevalt pole see võimalik. Usu kaitsev tegur ilmneb siinjuures jumalasuhte väärtusena, mille Jumal inimesele on loomisloos andnud (vt tagasi Kettunen 2016, 51. 76). Selle väärtuse kohaselt austatakse elu, mille Jumal inimesele on andud sekkumata sellesse oma käe kaudu. See-eest käivitunud jumalasuhtes kaks lapsevanemat pole surmaga olnud nii sina peal. Selles kategoorias pigem nähakse surmas isiklikku hirmu ja ollakse mõneti hädas surmahirmu ületamisega.

Edasi võetakse vaatluse alla muutunud jumalasuhte põhikategooriast lapsevanema ajutist kõikumist kogenud jumalasuhte alakategooria.

---

³³ Teemad tõstatuvad lapsevanemate vastustest.

2.8. Ajutist kõikumist kogenud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus

Kuna käesoleva lõputöö maht on piiritletud, siis vaatlen kolme järgnevat alakategooriat üksnes prototüübi ja põhjenduste kaudu.

2.8.1. Prototüüp

Praktiseerin võrdselt vaikust ja palvetamist. Täiendan neid tegevusi kristliku kirjanduse lugemisega. Maal elades on mul olnud palju aega olla vaikus. Mul ei ole Jumalale midagi ette heita. Mu jumalasuhe on muutunud paremaks ja mu lein ei ole enam värske.

2.8.2. Põhikirjeldus

Kuidas lapsevanemad on põhjendanud jumalasuhte ajutist kõikumist pärast lapse kaotust? Intervjuude ja kirja põhjal leidsin lastevanemate vastustest kaks erinevat põhjust, millega lapsevanemad on põhjendanud oma jumalasuhte³⁴ ajutist kõikumist pärast lapse kaotust.

Esiteks on üks lapsevanem pärast lapse kaotust oma jumalasuhte ajutist kõikumist põhjendanud koguduse koormava hoiakuga. Vastusest selgub, et sõnum, mida kogudus lapsevanemale on edastanud, on hõlmanud endas küll lapsevanema nägemist ja kõnetamist, kuid ei ole katnud lapsevanema kui leinaja vajadust olla kuulnud (vt tagasi Klass 2019, 191-192). Lapsevanema sõnul on tema jaoks kogudus olnud kahjuks kohaks, kus tema probleeme on süvendatud ja on tekitatud süütunnet lapsevanema olemasolevasse hingehaava. Lapsevanem kirjutab, et koguduse (k.a pastori) arust „on emotsioonid täiesti ebavajalikud, segavad kainet mõtlemist ja Jumala tundmist“. Sellest tulenevalt on kogudus olnud seisukohal, et „surmast rääkimine on tabu“. Autori arust ei toetata siinjuures lapsevanema jumalasuhte kaudu lapsevanema eraldumist elava lapse kujundist moodustamaks mälestussuhet kaotatud lapsega.

Teiseks, pärast lapse kaotust on oma jumalasuhte ajutist kõikumist kaks lapsevanemat põhjendanud *Jumalast eemaldumisega*. Üks lapsevanem leiab Jumalast eemaldumise

---

³⁴ Vastustest on näha, et kõik lapsevanemad defineerivad jumalasuhet usuna. Ajutist kõikumist kogenud jumalasuhte tähendab suhet, kus lapsevanemal tekkis pärast lapse kaotust mingi vastuolu jumalasuhtes, mis hiljem lahenes.

olukorras, et ta on olnud üksnes koguduse jumalateenistustel ja koguduse rahvaga suheldes kristlane, kuid väljaspool kogudust elanud mittekristlasena. Tema jumalasuhtes on ajutist kõikumist esile kutsunud küsimus, milles ta ei ole suutnud olla sõnakuulelik Jumalale. Tal oli raamatu näol olnud eeskuju olemas, kuidas asi võiks töötata, kuid see eeskuju ei olnud lapsevanema jumalasuhtes realiseerunud. Heitumisest hoolimata oli Jumal avanud talle tee meelearandusse, mida lapsevanem kirjeldab järgnevalt: „Jumalal kuidagi õnnestus tuua mind arusaamani, kuidas on võimalik mitte pattu teha“. Lapsevanema kirjeldus ühildub Zijlstra nägemusega, mis ütleb, et tegemist on kõrvalteele kandumisega ja eraldumisega Jumalast, mille tulemusena on toimunud taganemine jumalasuhtest (Zijlstra 1995, 356).

Teine lapsevanem põhjendab oma jumalasuhtest ajutist eemaldumist luhtunud lootusega, milles tema kannatada saanud lootust „pole enam olemas sellisel kujul, nagu see lapse elades oli“. Lapsevanem leiab, et Jumalapoolne abi ei ole tulnud loodetud kujul. Kolmas lapsevanem täiendab, et „kui kohtuvad inimese tahe ja Jumala tahe, toimub see, mis toimus ristil.“ Tagantjärele leiab lapsevanem, et asjad hakkasid laabuma, kui ta loobus oma jumalasuhtes pingutustest, mis polnud kooskõlas Jumala tahtega tema isiklikus elus.

Märkimisväärne on ka see, et lapsevanem, kes ei ole saanud koguduse keskel olla autentne, tegeleb oma jumalasuhte taastamisega tänini (lapse surmast on möödunud kakskümmend viis aastat). Ülejäänud lastevanematel, kes olid saanud koguduses olla iseendana, on muutunud jumalasuhte pärast ajutist kõikumist paremaks. Ajutist kõikumist kogunud jumalasuhte vastusest kumab läbi tõsiasi, et lapsevanem, kelle jaoks kogudus on olnud koormav, on tõmbunud kogoduslikus tegevuses ja suhtlusringis äärealale isegi siis, kui varem on oldud tuumikus.

Järgnevalt tutvustan muutunud kannatada saanud jumalasuhte alakategooriat, milleks on jumalasuhte katkemine.

2.9. Katkenud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus

2.9.1. Prototüüp

Kõige enam tähelepanu pälvib minu elus tulevikuvaateline mõtisklemine. Kristliku kirjanduse lugemisega ma ei tegele üldse. Minu lein hakkab minetama oma värskust ja ma pole võtnud Jumalat oma uue elu ülesehitamisse.

2.9.2. Põhikirjeldus

Kuidas lapsevanem on põhjendanud jumalasuhte katkemist pärast lapse kaotust? Ühe lapsevanema intervjuu põhjal leidsin ühe põhjuse, millega lapsevanem on põhjendanud oma jumalasuhte katkemist pärast lapse kaotust.

Üks lapsevanem on oma jumalasuhte katkemist pärast lapse kaotust põhjendanud *Jumala võimetusega aidata* inimest. Intervjuust selgub, et pärast lapse kaotust on kadunud lapsevanema usk sellesse, et „Jumal aitab inimest“. Lapsevanem jätkab: „See vähenegi usk, mis oli enne lapse surma, läks koos lapse surmaga kaduma.“ Intervjueeritav tõdeb, et lapse kaotus on mõjunud tema usule pigem negatiivselt. Autori hinnangul on lapsevanema usk saanud tugevalt kannatada, sest lisaks lapsele kaotas lapsevanem pärast lapse surma lapsevanemluse, paarisuhte ja jumalasuhte, kokku kolm suhet oma elus. Vastusest selgub, et oma jumalasuhtes³⁵ on olnud lapsevanem mitte kaasusklik, vaid kaasauskuja. Lapsevanem peab ennast pigem kogudusega liitunud usuhuviliseks, keda Jumal ei ole ära kuulanud, ja kes on väljendanud oma jumalasuhet peamiselt läbi sügavalt uskliku mehe. Sellest järeldan kahte asja. Esiteks, lapsevanemal on tõenäoliselt puudunud isiklik kogemus ja kontakt Jumalaga, mis on jumalasuhte vundament. Teiseks, jumalasuhe ei ole toonud lapsevanema arust tema ellu lisaväärtust.

Pärast lapse kaotust on võinud olla ka teisi lapsevanema jumalasuhte väliseid tegureid, mis on mõjutanud jumalasuhte katkemist. Neid tegureid käesolev töö ei kirjelda ega analüüsi.

Autori hinnangul elab katkenud jumalasuhte kategoorias elav lapsevanem Eemalduja-jumalakujundis, kus Jumal on isikupäratu rahvaste kaitsja, kes lihtsalt juhhib maailma asju paremuse suunas.

Järgnevalt tutvustan viimast muutunud jumalasuhte põhikategooriat, milleks on kannatada saanud jumalasuhte teine alakategooria, mida kutsun käesolevas töös vastuoluliseks muutunud jumalasuhteks.

---

³⁵ Vastustest on näha, et lapsevanem ei eita Jumala olemasolu. Lapsevanema jaoks jumalasuhe pole enam usk Jumalasse.

2.10. Vastuoluliseks muutunud jumalasuhte prototüüp ja põhikirjeldus

2.10.1. Prototüüp

Praktiseerin võrdselt palvetamist, kristliku kirjanduse lugemist ja mõtisklemist. Minu lapse surmale eelnes aastatepikkune haigus. Minu lein on endiselt aktiivne ja elujõuline. Arvan, et „Jumal hoiab inimest piltlikult väljendudes selja tagant.“

2.10.2. Põhikirjeldus

Kuidas lapsevanem on põhjendanud jumalasuhte muutumist vastuoluliseks pärast lapse kaotust? Kirja põhjal joonistub välja üks põhjus, millega lapsevanem on põhjendanud oma jumalasuhte muutumist vastuoluliseks pärast lapse kaotust.

Esiteks on üks lapsevanem jumalasuhte³⁶ muutumist vastuoluliseks pärast lapse kaotust põhjendanud *häiriva teguri tekkega jumalasuhtesse*. Lapsevanem tõdeb, et ta on taandanud ennast aktiivsest jumalateenistustel osalemisest jumalateenistuste ülesehituse pärast. Teenistuste ülesehitusse kuulub ülistusosa. Lapsevanem nendib, et ta usub endiselt, kuid ei ole pärast lapse kaotust enam suutnud teenistustel leinast tulenevalt laulda, mis tõttu tema jumalasuhe ei ole olnud toetatud, vaid on toetamise asemel saanud kannatada. Autori hinnangul paistab siin tegemist olevat sellise jumalateenistuse ülesehitusega, kus laulmine on jumalateenistuse laiamahuline osa.

Siinkohal on huvitav täheldada, et on kannatusi, mille olemasolu saab lapsevanem mõjutada, ja on kannatusi, mis pole mõjutatavad, vaid üksnes leevendatavad. Antud olukorras tundub, et lapse kaotanud lapsevanema suurem valu, milleks on lein, peidab ära tema elus ette tuleva väiksema valu, väiksemast mõjutatavast kannatusest loobumise kaudu. Seega on autori hinnangul lapsevanema jumalasuhe olnud kaotusest hõivatud ja haaratud.

Autori hinnangul häirib laulmine sedavõrd tugevalt lapsevanema isiklikku jumalasuhet, et lapsevanema vahetu suhtlus Jumalaga on saanud tugevalt kannatada (vt tagasi Haamer 2020;

---

³⁶ Lapsevanem ei defineeri jumalasuhet. Suhe hõlmab endas lahendamata küsimust.

Pihkala 2009, 84. 261; Koskela 2011, 40). Arvan, et see on hea tähelepanek sellisel juhul, kui kogudus soovib toetada lapse kaotuse leinaga tegelevat inimest tema jumalasuhtes.

Vastusest võib tõmmata paralleeli, et kui peres on näiteks pisikesi lapsi, siis pärast lapse kaotust jäävad ka lahkunu õed-vennad õhtuti ilma ema-isa unelaulust lapsevanema kehas tekkinud füsioloogiliste reaktsioonide tõttu.

Kirjast joonistub välja aastatepikkune lein mida lapsevanem väljendab sõnadega „mul on nutukramp hingamislihastes ja kergelt põletav tunne silmades pidevalt“. Autorina, olukorrast tulenevalt, järeldan, et vanem on pannud oma vastuolulise jumalasuhte justkui riulisse ootele, et olude paranedes jätkata suhtega tegelemist.

Autori hinnangul koguduse tegevuse ülesehitus on tegelikkuses ääretult leinavaba. Lapsevanema arusaam sellest, et kogudus on pärast lapse kaotust leinajatega tegelev kogukond, on illusioon. Koguduses lihtsalt kardetakse saada kurbade ja nutjate kantsiks. Seal on tavapärane olla normaalne ja oskused, mis seonduvad lapse kaotanutega tegelemiseks, on kas õhukesed või on taandatud üsna nähtamatuks tegevuseks. Või peaks pigem tõdema, et kogudus tegelikult ei oskagi leina ja kaotuse kontekstis teha midagi muud kui matta. Ja sealt edasi on tundmatu ala. Siit soovitused kogudusele. Kogudusel tuleks edastada vanemale sõnumit, et leinast rääkimine on loomulik ja julgustada lapsevanemat leinama. Ümbruskonna kadumatus ja Jeesuse võitjakuvandist hoolimata on hea edastada lapsevanemale seda sõnumit, et nõrk olla on loomulik ja seda pole vaja häbeneda.

Ei katkenud ega vastuoluliseks muutunud jumalasuhte alakategoorias võta kumbki lapsevanem jutuks Jumala armastust. Kui vastuoluliseks muutunud jumalasuhtes olev lapsevanem räägib, et ta usub siiani, siis autorina leian, et ta on vähemalt kinnitunud jumalasuhtesse. Vastusest kumab läbi, et otsused Jumala kohta on tehtud juba enne lapse kaotust, kuna lapse surmale eelnes pikaajaline lapse tervislik probleem.

Edasi läheme enamvähem muutumatuna püsinud jumalasuhte kategooriaga, kus võetakse vaatluse alla lapsevanema ateistlik maailmavaade ja muutumatu jumalasuhe.

2.11. Enamvähem muutumatu jumalasuhte ja ateistliku maailmavaate prototüüp ning põhikirjeldus

2.11.1. Prototüüp

Praktiseerin palvetamist, mõtisklemist ja vaikust. Vähesel määral tegelen kristliku kirjanduse lugemisega, moraalsete küsimustega ja kogudusetöös osalemisega. Maailmavaateliselt olen kas ateist või kristlane. Minu laps suri kas noorena või noore täiskasvanuna. Elan leinas, mis hakkab minetama tasapisi oma värskust. Olen lapsevanem, kellele „on tekkinud kaastundlikkuse silmad“ pärast lapse kaotust.

2.11.2. Põhikirjeldus

Kuidas lapsevanemad on jäänud enamvähem muutumatusse jumalasuhtesse ja ateistlikkusse maailmavaatesse pärast lapse kaotust? Intervjuude ja kirja põhjal võib järeldada, et pärast lapse kaotust pole toimunud selles jumalasuhte kategoorias kirjeldamises märgatavat muutust. Pigem on lapsevanemad elanud arusaamas, et selles valdkonnas pole suhestumine Jumalaga muutunud.

Kuidas lapsevanemad on põhjendanud enamvähem muutumatut jumalasuhet ja ateistlikku maailmavaadet pärast lapse kaotust? Intervjuude ja kirja põhjal leidsin lastevanemate vastustest neli põhjust, millega lapsevanemad on selgitanud muutumatut jumalasuhet³⁷ ja ateistlikku maailmavaadet pärast lapse kaotust.

Esiteks on üks lapsevanem põhjendanud oma muutumatut ateistlikku maailmavaadet pärast lapse kaotust *lapse maailmavaatelse hoiaku jõustumisega lapsevanemas*. Intervjuust selgub, et lapsevanem on joondunud oma maailmavaatelises valikus oma täiskasvanud lapse maailmavaatelisest veendumusest. Lapsevanem tõdeb oma vastuses, et „mina ei hakka usku endale ligi meelitama“.

---

³⁷ Vastustest on näha, et lapsevanemad defineerivad jumalasuhet maailmavaatest sõltuvalt kahetiselt: Jumala mitte olemasoluna ja usuna. Kui kasutatakse sõna „jumalasuhe“, siis mõeldakse sellega religioosset inimest ja kasutatakse sõna „maailmavaade“, siis mõeldakse selle alla peamiselt mitte jumalasuhtes elavat inimest.

Teiseks on lapsevanem põhjendanud oma muutumatut ateistlikku maailmavaadet *Jumala tajumatusega*³⁸. Oma intervjuus lapsevanem ütles, et „ma ei näe Teda nagu üldse rohkem, kui ma Teda enne nägin. Ja kui ma Teda enne ei näinud, siis ma Teda ei näegi“. Ta on mõelnud pärast lapse surma Jumala võimaliku asukoha üle ja on jõudnud järelduseni, et „nagunii ma seda välja ei mõtle, kui ise suren, saan teada“.

Kolmandaks on kaks lapsevanemat põhjendanud enamvähem muutumatut jumalasuhet³⁹ *oskamatuslega välja tuua mingeid erilisi muutusi*. Kui mõelda selle peale miks lapsevanemad ei oska tuua välja erilisi muutusi oma jumalasuhtes, siis arvan, et see võib olla tingitud sellest, et pärast lapse kaotust ei toimu lapsevanema ja Jumala omavahelist usalduse muutust. Nende jaoks paistab jumalasuhe olevat riivamisi usaldussuhe. Murenemist pärast lapse kaotust toimub pigem selles, kuidas lapsevanem näeb ja hindab Jumalat. Kui tekib uus Jumala nägemine ja hindamine, siis nähakse ka Jumalat uues valguses, mis väljendub ühe lapsevanema puhul selles, et ta koguduslik identiteet on paika loksunud ja teise puhul selles, et hoolimata selgest kristlikust kuulutusest, on asju, mis on inimese eest varjatud. Autori arust on see lüli, mis seob omavahel ühte teoloogia ja pastoraalpsühholoogia käesolevas töös kui mõelda põhjusele, miks liikvel olevas jumalasuhtes on lapsevanemal raskusi märgata tähelepandavaid jumalasuhtemuutusi (vt tagasi Zijlstra 1995, 351-352).

Neljandaks on lapsevanemad põhjendanud enamvähem muutumatut jumalasuhet ja ateistlikku maailmavaadet *taevalootusega*. Üks lapsevanem on lähenenud taevalootusele kristlikust, teine sekulaarsest vaatevinklist ja kolmas on mõelnud mõlemale alternatiivile. Kui üks lapsevanem on mõelnud võimalusele kultiveerida oma usk Jumalata usuks, kus on endiselt jõus taaskohtumise lootus, siis on ta oma mõtiskluses jõudnud arusaamani, et see ei ole päris ega rohkem tõde kui õpetus, mida Piibel pakub.

Autori arust kumab siit läbi trend, mis seisneb püüdes sekulariseerida kristlik taevalootus üldiseks universaalselt kehtivaks teooriaks lootusest, millesse ei ole kaasatud Jumalat. Selline lähenemine pehmenab olemasolevat kaotusekogemust ja muudab leina lapsevanema jaoks talutavaks väljaspool jumalasuhet olevaks. (Pulkkinen 2021)

---

³⁸ Lapsevanem tõdeb: „Ma ei saa täiesti välistada, et Teda ei ole ja samas ma ei saa ka uskuda olematut.“

³⁹ Muutumatus jumalasuhte kategoorias pole lapse kaotus tekitanud muutust lapsevanema jumalasuhtesse. Tegemist on isikliku, otstarbekohasega ja lapsevanemale arusaadava suhtega, kus toimub tavapäraselt liikvel olekut.

Kuid teine lapsevanem väljendab kogu lootusõpetuse üle imestust sõnadega: “Ema ei ole see inimene, keda üks 20-aastane peab ootama. Ta ootab pigem omasuguseid ja oma pruuti, eks ju. Aga miks ta peaks mind kui oma ema ootama?“. Autorina jätkaksin lapsevanema mõtet sellega, et kristliku taevalootuse pakkumine ateistliku maailmavaatega lapsevanemale on üsna keeruline ja pigem teda mittetoetav lähenemisviis.

Mida lapsevanemad on teinud oma enamvähem muutumatu jumalasuhtega ja ateistliku maailmavaatega pärast lapse kaotust? Lapsevanemate vastustest selgub, et kõik on vaadanud üle oma jumalasuhte ja maailmavaate pärast lapse surma. Autori hinnangul jumalasuhte ja maailmavaate muutumatus ei tähenda jumalasuhtega ja maailmavaatega mittetegelemist. Pigem kumab siit varjatult välja see, et nii jumalasuhtes oleva kui ateistlikus maailmavaates elava lapsevanema jaoks on olemasolev suhe usaldussuhe. Seega on jumalasuhe usaldussuhe religioossete lapsevanemate jaoks.

Kuidas lapsevanemad on teostanud pärast lapse kaotust enamvähem muutumatut jumalasuhet ja ateistlikku maailmavaadet? Vastustest on märgata, et selgust taotlede. Üks lapsevanem ütleb, et on asju, mille üle ta enam ei diskuteeri ega vaidle, ja jätkab, et isegi kui need pole tõed, on need tema jaoks tõed. Ta arvab, et ta peaks vahetama aukartliku Piibli lugemise vaatevinkli uudishimuliku pilgu vastu välja. Teine lapsevanem on nõus vastu võtma kõik süüdistused, milles teda Jumal võib süüdistama hakata, ja leiab, et see pole põhjus astuda jumalasuhtesse. Kolmas tõdeb, et talle meeldivad selged asjad, näiteks arusaadav kristlik kuulutus. Autori hinnangul on vastustest märgata usu juurdumist, kinnistumist ning rahuldumist olemasoleva maailmavaatelise arusaamaga.

Kuidas enamvähem muutumatu jumalasuhe ja ateistlik maailmavaade on olnud kaotusest hõivatud ja haaratud? Ateistlikus maailmavaates ei seata asju korda Jumala kaudu. Selles maailmavaates tuleb abi kaasinimestelt. Mõlemas kategoorias on otsitud Jumala või kõigekõrgema rolli juhtumus ja üksnes ateistlikus kategoorias kogetud pettumust. Autori hinnangul on enamvähem muutumatus jumalasuhtes lapsevanema jumalasuhe haaratud koostöösse kaotusega.

Kuidas saab ligimesest lapsevanemale Jumala ihulik pale enamvähem muutumatus jumalasuhtes ja ateistlikus maailmavaates? Enamvähem muutumatu jumalasuhte ja ateistliku maailmavaate põhjenduses on koguduse roll loomulik ja kohati märkamatu. Enamasti toovad lapsevanemad kogudust välja positiivses võtmes. Sõnaga „kogudus“ tähistavad enamvähem

muutumatus jumalasuhtes ja ateistlikus maailmavaates olevad lapsevanemad kogudust, sõpru, perekonda, lähiperet, toetusgruppi, kõrvalseisjaid ja töökollektiivi. Enamuse jutust joonistub välja see, et koguduse kõlapind on vajalik. Kõrvalseisjate tühjad sõnad ja lähipere leina tunnetamatus on ausalt välja toodud ja südamest. Üks lapsevanem võtab asja kokku: „Arvan, et Jumal tahaks, et me saaksime hakkama eluga, mille Ta meile kinkinud on.“ Enamvähem muutumatus jumalasuhtes elavate lapsevanemate puhul on kogudus oma töö hästi ära teinud ja lastevanematel on olemas kristliku kogukonna toetus, hoolivus ja armastus. Nemad on kõige rahulolevamad oma koguduslikus suhtekogemuses. Ateistlikus maailmavaates elavatel pole ootusi koguduse suhtes, vaid on pigem imestus, miks selline institutsioon, nagu kogudus üldse eksisteerib. Palvetamiseks seda pole ju vaja.

Enamvähem muutumatus jumalasuhtes ja ateistlikus maailmavaates *on Jumal* lapsevanemate sõnul kõikvõimas rahuallikas, juht ja jõud, kes on üle meist kõigist ning pärast lapse kaotust vähem mõistetav.

Enamvähem muutumatus jumalasuhtes ja ateistlikus maailmavaates on ühe lapsevanema jaoks Jumal nii Valitseja kui Nõudja ning teise jaoks Tervendaja. Valitseja-jumalakujundis Jumal juhib asju ja Tema käes on võim. Nõudja-kujundis Jumal karistab ja Tervendaja-kujundis on vigade tunnistamine lubatud.

Kokkuvõtte sellest, mida lapse kaotus on toonud lapsevanema jumalasuhtesse, on lisas number kaheksa (8).

ARUTELU

Alljärgnevas arutelus lähtun töö sissejuhatuses püstitatud uurimistöö kesksest küsimusest, milles otsin vastust küsimusele, kuidas lapse kaotus on mõjutanud lapsevanema jumalasuhet. Eesmärk oli aru saada, kas jumalasuhe muutub ja kui muutub, siis milliseks, jumalasuhe muutub ja kui ta ei muutu, siis milline on muutumatu jumalasuhe. Ja kui suhe muutub, miks ta muutub ja kui suhe ei muutu miks ta ei muutu.

Lapsevanemate saadud vastustest ilmneb, et pärast lapse kaotust on enamus lapsevanemate jumalasuhe muutunud ja mõnel korral jäänud muutumatuks. *Muutumatuks* jäänud *jumalasuhtes* on kogetud kõige vähem raputust ja see on püsinud enamvähem muutumatu⁴⁰. Selles kategoorias on väljaloetav see, et jumalasuhe on riivamisi usaldussuhe lapsevanema jaoks. Leidsin, et *muutunud jumalasuhet* saab jaotada jumalasuhte neljaks erinevaks kihiks: süvenenud, ajutist kõikumist kogenud, käivitunud ja kannatada saanud jumalasuhe (sealhulgas vastuoluline ja katkenud jumalasuhe) ning muutumatu jumalasuhe.

Lastevanemate vastustest on näha (süvenenud jumalasuhte kategooria), et pärast lapse kaotust ei otsita kristlikust kirjandusest üksnes teadmisi enda ja teiste esitatud küsimustele, vaid jumalasuhte kandva kihi puudutust, mis juhatab lapsevanema palvesse ja jumalasuhtesse (vt tagasi Kotila 2005, 198).

Tööst ilmnes, et pärast lapse kaotust on lapse kaotanud leidnud end mõttelt, mis on väljendunud soovis, kas olla lapse asemel või ühiselt lapsega hauas. Ja mõte, et laps ei olegi enam vanema mõjualas tekitas lapsevanemas negatiivseid emotsioone. Seega on olnud lapse kaotus fakt, mis pole mõjutatav, vaid üksnes leevendatavad. Ja jumalasuhe ei ole siinjuures mõjunud lapsevanema jaoks leevendavana, sest lapsevanema mõte ja jumalasuhtega kaasnevad hinnangud on läinud omavahel vastuollu. Seega lapse kaotus paneb proovile lapsevanema jumalasuhte, lapsevanema jumalasuhtes eksisteerivad usulised hoiakud ja lapsevanema jumalasuhte otstarbekohasuse.

---

⁴⁰ Tulemus annab ainek aruteluks. Muutumatuks jäänud jumalasuhtes on kogetud kõige vähem raputust, mis viitab sellele, et tegemist on riivamisi usaldussuhtega. Kui mõelda põhjuste peale, miks liikvel olev (vt tagasi Zijlstra 1995, 351-352) suhe Jumalaga on mõnel puhul jäänud enamvähem muutumatuks jumalasuhteks, siis see võib olla tingitud sellest, et tegemist on lapsevanema otstarbekohase jumalasuhtega. See tähendab, et lapse kaotusest tulenevalt toimub lapsevanema elus väga palju muutusi ja muudatusi, mis väljendub osadel lapsevanematel vajadusena jätta mingi asi oma elus muutumatuks. Ja selleks valikuks võib osutada jumalasuhe. Järelkult toimub murenemist pigem selles, kuidas lapsevanem näeb ja hindab Jumalat pärast lapse kaotust. See ongi lüli, mis seob omavahel ühte teoloogia ja pastoraalpsühholoogia käesolevas töös.

Tööst oli näha, et pärast lapse kaotust on lapsevanemates, kes pole varasemalt olnud jumalasuhtes, aktiveerunud füüsilisi piire ületav mõtlemine, muutunud senine teispoolele mõtlemise ja käivitunud uue identiteedi loomine (vt tagasi Itkonen 2020, 12. 17; Haamer 2020). Osade lapsevanemate suhestumine lapsega toimub läbi Jumala. Nende jaoks on mõte, et suhestumine võiks toimuda ilma Jumalata, on võõras ja mõeldamatu. Minu arust on siinkohal vahendava rolli andmine Jumalale olnud lapsevanemal vajaduspõhine. (vt tagasi Koskela 2011, 41; Hyrck 2000, 247-248).

Töö kinnitas, et pärast lapse kaotust ei moodusta lapsevanem uut seesmist kujundit (mälestussuhet) oma kaotatud lapsest üksinda, vaid selleks läheb tal vaja dialoogi kaasinimesega, kelle abil seesmise kujundi loomine toimub. Kui keegi väljaspoolt sõnastab lapsevanemale lapsevanemat tema kaotusekogemust, siis saab lapsevanem ühel hetkel väljendusvõimeliseks. Sellest tulenevalt leinateema käsitlemine näiteks jutlustes⁴¹ aitab lapsevanemal eralduda elava lapse kujundist uude seesmisesse kujundi loomisesse kaotatud lapsega.

Töös leidsin, et valdav enamus lapsevanemate poolt toodud jumalasuhte põhjendustest on seotud ühel või teisel määral lapsevanema suhtevõrgustikuga, mis koosneb üksikinimestest ja kogukondadest. Järelikult kogudusel koos üksikindiviididega on kujundav mõju lapsevanema jumalasuhtele (vt tagasi Kettunen 2016, 77-79; Kettunen 2004, 11; Klass 2019, 43. 175). Lapsevanemate vastustest on näha, et järeldusi Jumala on kohta tehtud kaasinimeste ütlemiste ja arvamuste koosmõjul nii muutunud kui muutumatus jumalasuhtes.

Tööst selgus, et lapse kaotus toob lapsevanema jumalasuhtesse leinakogemuse, millest ta lähtub oma elu edasistes seisukohtades ja valikutes. Arvan, et kogudusetöötajatel on hea seda lapse

---

⁴¹ Tulemused annavad palju ainet aruteluks. Fundamentaalteoloogia ütleb, et keeleliselt väljendub usk jutluses (Pihkala 2009, 84-85). Kõrvutan eelpooltoodud mõtet religioonipsühholoog Dennis Klassi teooriaga, mis ütleb, et pärast lapse kaotust ei moodusta lapsevanem uut seesmist kujundit (mälestussuhet) oma kaotatud lapsest üksinda, vaid selleks läheb tal vaja dialoogi kaasinimesega, kelle abil seesmise kujundi loomine toimub. Enamikel juhtudel täidab seda funktsiooni põhiliselt kas kogemusgrupp, hingehoidja või mõni teine isik. (Klass 2019, 51-52) Sellest hoolimata kasutab lapsevanem uue seesmise kujundi loomiseks kogu oma olemasolevat suhtlusringkonda, kelleks käesolevas valimis on ühe lapsevanema puhul kogudus. Käesolevas valimis üks lapsevanem väljendab seda seisukohaga, et igas jutluses peaks olema midagi leinajale, vähemalt üks lõik leinajale. Autorina leian, et lapsevanema soov põhineb mõttel, et leinateema käsitlemine aitab tal eralduda elava lapse kujundist uude seesmisesse kujundi loomisesse kaotatud lapsega. See on ka põhjus, miks ta ootab sõnu, millega oleks midagi peale hakata koguduse jumalateenistuse jutluses, milles usk keeleliselt ju väljendub. See on tema viis kaasata jumalasuhte mälestussuhte loomisesse. Autorina järeldan, et lapse kaotanu ei pane pahaks kui tema last meenutatakse ka pärast matuseid tavalises argipäevases kontekstis. Usu sõnastamise kõrval läheb lapsevanemal vaja kaotusekogemuse sõnastamist seesmise kujundi loomiseks, mis on lapsevanema jaoks primaarne. Kui keegi sõnastab lapsevanemale väljaspool lapsevanemat tema kaotusekogemust, siis saab lapsevanem ühel hetkel väljendusvõimeliseks.

kaotanutega suheldes teadvustada. Lapsevanema sügavama mõistmise lähtekohaks on leina ja kaotusekogemuse mõistmine. Koguduse eesmärk peaks olema see, et lapse kaotanud lapsevanemlusega ei puututa esimest korda kokku siis, kui mõni täiskasvanu on kaotanud oma lapse, vaid selleks on olnud eelnev ettevalmistus koolituse näol. Toetaja võib ju enda arust mõista, kuid tegelikult palju valesti teha. Kui inimene lihtsalt reageerib, siis pole see veel mõistmine. Järelikult kogudusetöötaja ei sobi tegelema lapse kaotanud lapsevanemaga, kui tal pole vastavat koolitust.

Ligimene, kes on lapsevanema suhtlusvõrgustiku osa, on lapsevanemale Jumala palgeks (Kettunen 2014, 150. 160. 171). See on töö olulisim järelendus. Jumala kuju saab lapsevanemale nähtavaks ligimise kaudu muuhulgas koguduses, mis on lapsevanemale üks jumalasuhtes olemise keskkond. Ligimise kaudu Jumala pale realiseerub lapsevanema jaoks koguduses, mis on postmodernistliku lapsevanema jaoks lisaks teistele teemadele professionaalne kaotusekogemusega tegelev kogukond. Seega on lapsevanemal koguduse suhtes ootused. Küsitluse täistekstist selgub, et tegemist on siinjuures lastevanematega, kelle minapilt (vt tagasi Lehtsaar 2013, 117. 166) on napilt üle keskmise ehk rahuldav. Sellega tuleks arvestada, sest lapsevanema jumalasuhe juhindub lapsevanema minapildist.

Lapsevanemate vastustest oli näha, et oma jumalasuhtes on nad omandanud eristamise oskuse, millel on seos lapsevanema minapildiga (vt tagasi Kettunen 2014, 150. 160. 171). Nad kogevad end oma jumalasuhtes väärtuslikena ja nende jumalasuhtes toimub kristlikku kasvu ning positiivseid nihkeid ja muudatusi, millega kaasneb jumalasuhte süvenemine.

Selgus, et pärast lapse kaotust jõustub lapsevanemas lahkunud lapse maailmavaateline hoiak. Autori hinnangul lahkunud lapse ateistlik maailmavaade toetab lapsevanema olemasolevat ateistlikku maailmavaadet⁴².

---

⁴² Tulemus annab põhjust aruteluks. Autori hinnangul lahkunud lapse ateistlik maailmavaade toetab lapsevanema olemasolevat ateistlikku maailmavaadet, sest mälestussuhe on lapsevanema jaoks sedavõrd oluline, et lapsevanem ei näe põhjust jumalasuhtesse astumiseks. Autori arust on teostunud siin veri on paksem kui vesi ilming, milles jumalasuhte muutumine oluliseks võib toimuda üksnes Püha Vaimu sekkumisel. Sellisel juhul saaks Pühast Vaimust paksem kui veri ja ühtlasi see tähendaks lapsevanemas oleva lahkunud lapsest loodud seesmise kujundi (mälestussuhte) muutust.

Minu arust tähendab eelpool toodu seda, et lahkunud lapse maailmavaateline veendumus toimib ka vastupidiselt. Kui kaotatu on olnud jumalasuhtes ja lapsevanem on jumalasuhtes, toetab mälestussuhe lapsevanema jumalasuhtesse jäämist. Siit tekib ka küsimus olukorra kohta kui laps on olnud ateistlikus maailmavaates ja lapsevanem see-eest jumalasuhtes, mis toimub pärast lapse kaotust. Kuidas mälestussuhe mõjutab lapsevanema jumalasuhet. Kas lapsevanem jätkab oma usulises maailmavaates olemist või viib kaotus jumalasuhte ajutisse kõikumisse. Arvan, et kui lapsevanema jumalasuhe on isiklik usaldussuhe, siis see ei muutu vastuoluliseks ega katke. Maailmavaatelist küsimust võib esitada ka vastupidiselt. Aga kuna käesolev töö ei ole lapsevanema ja lapse omavahelise maailmavaatelse hoiaku erisust uurinud, siis pole teada, kuidas hoiakute erisus mõjutab lapsevanema jumalasuhet antud olukorras. Seega oleks see edasine huvitav uurimisküsimus.

Kuna lein on kurnav ja lein on töö, siis sellest tulenevalt on lapsevanemal vajadus puhata leinast koos tuttavate ja turvaliste kaasinimestega. Eriti oluline on see värske leina puhul. Värskeks leinaks loetakse käesolevas töös alla viieaastast leina. Lapsevanem vajab hingetõmbehetki, milleks võib osutada kellegi küllatulek või helistamine. Lapsevanemale on see oluline ja väärtuslik hetk, kus ta tunneb end olulisena isegi siis, kui külastajale võib asi näida tegevusetuna või mõttetuna. Küllatuleku kaudu saab lapsevanem ihuliku palge ligimeses, nagu sai omal ajal Jumal ihuliku palge Jeesuses. Mõne teise teemaga tegelemine on lapsevanema jaoks jõustav. Jumal on inimese koormate kandja, kes võimaldab lapsevanemale aktiivsest leinatööst puhkust. Jumalasuhte eesmärk on inimest vabastada ja anda koormat ära Jumalale, et pakkuda kannatanule tasakaalu. Lapsevanema jaoks teadvustamata kaotusekogemuse eesmärk on eralduda elava lapse kujundist uude seesmisesse kujundisse kaotatud lapsest. See on protsess, mis käivitub pärast lapse kaotust (vt tagasi alaviide Klass 2019, 100-115).

Minu hinnangul on lapsevanem oma elu parim ekspert ning oma olukorra ja vajaduste parim määratleja, kes on tegelemist väärt. Kui keegi on seatud kogoduslikku ametisse, oodatakse temalt ametikandjana nii oskust matta kui ka leinaga seotud oskusi ja põhiteadmisi. See tuleb lastevanemate vastustest selgelt välja, sest nende jaoks on kogudus loomulik koht, kus olla nähtud, kuulnud ja kõnetatud.

Vastustest tuli välja, et osa lapsevanemaid on kogenud, et kogudus on olnud koormav keskkond oma jumalasuhte teostamiseks pärast lapse kaotust. Leidsin oma töös, et sellest tulenevalt ei ole ühegi lapsevanema jumalasuhte katkenud koormava koguduse pärast. Minu arust räägib lapsevanema jumalasuhte purunematus sellest, et kogudusse kuulumine ja jumalasuhte on kaks eraldiseisvat asja. Lapsevanema usk Jumalasse on alati sügavalt isiklik asi. Isegi kui kogudus ei mõista lapsevanemat, kinnitavad saadud vastused tõsiasi, et lapsevanema isiklik jumalasuhte on koguduse sidemest palju tugevam. Teisalt räägib lapsevanema jumalasuhte purunematus veel kahest asjast. Esiteks sellest, et Jumal pole inimeste käskida ja teiseks lapsevanema jumalasuhte säilenõtkusest, mis on nagu lumekoorma all olev puuoks, mis pingest vabanedes teeb vastuliigutuse ja võtab seejärel oma esialgse kuju.

Vastustest selgus, et koguduse dünaamilisest vaatevinklist vaadatuna paigutavad lapsevanemad koguduse koormavate tegurite eest end ühel või teisel moel kogoduslikku äärealasse järgnevalt: jäädakse täielikult koguduse tegevusest eemale või jääb kogoduslikku aktiivsust vähemaks, eemaldutakse koguduse tuumikust või jätkatakse senist äärealas püsimist.

Koguduse ignorantsus on koorunud välja käesolevas töös osalenud evangeelsete lastevanemate vastusest ja ühest kogudusse mittekuuluja vastusest. Küsitletavatest vanematest on oma konfessiooniga kõige rohkem rahul luterlastest lapsevanemad, sest nende vastustest ei koorunud välja kogudusele etteheiteid lastega kaotanutega tegelemisel. Seega võib öelda, et lastevanemate jumalasuhe ei ole surnud koos lapsega.

Sellest tulenevalt vääraks minu arust edasist uurimist teema, missugused tegevused on lapsevanema arvates olnud abistavad pärast lapse kaotust. Kuna käesoleva töö maht on piiratud jääb edasiseks uurimis- ja arutlusteemaks lapsevanema jumalasuhtes väljenduvad hoiakud ja jumalasuhte tarvilikkus pärast lapse kaotust. Seega ammendavama vastuse saamiseks vääraks teema täiendavat uurimist.

2.12. Praktilised soovitused

Lastevanemate vastuste lugemine on tõstatanud minus järgmise praktilise ettepaneku. Kaotusekogemusealane korduv- ja täiendõpe peaks olema kogudusetöötaja iga-aastases töökalendris ühel või teisel moel esindatud. Sellest tulenevalt teen ettepaneku luua organisatsioonisisene virtuaalne õpikeskkond leinast, leinamisest, leinajaga suhtlemisest ja lapse kaotanute jumalasuhtest, mis on mõeldud eelkõige koguduse ametnikele ja võtmeisikutele⁴³.

Minule teada olevalt ei ole eesti keeles sobivat akadeemilist kirjandust, milles oleks omavahel seotud lapse kaotus lapsevanema jumalasuhtega. Küll on välja antud Dennis Klassi teaduslik raamat „The Spiritual Lives of Bereaved Parents“, kus on selleteemalisi sobivaid lõike. Ja vast üks parimaid teadustööst populaarteaduslikuks raamatuks kirjutatud üksnes leinateemaline raamat on „Surun sylissä“, mille autor on Mari Pulkkinen. Seega sellise õpikeskkonna loomine eeldaks ka vastavate juhendite ja õppematerjalide loomist.

---

⁴³ Koguduse, kui terviku, halba mõju on võimalik suunata ja kahandada koguduse professionaalse juhtimise ja mõjutamise kaudu näiteks jumalateenistusel. Üldiselt inimesed kipuvad tulema kaasa sõnastatud ja praktikasse viidud eeskujule.

2.13. Abistava kohtumise piirangud

Teine inimene ei saavuta kunagi lapse kaotuse kogemust isiklikul tasandil. Ükskõik, mis viisil see on edasi antud, jääb see alati edasiantud ja vahendatud kogemuseks. Väljaspool olijad saavad õppida seda, mida teha, et olla teisele abiks ja mida tasuks vältida, et teisele mitte haiget teha. Kogudusetöötajat saab õpetada arvestama teatud asjadega, kuid kogemust juurutada tema kogemusrepertuaari pole võimalik. Tööst on selgunud, et kogudusetöötaja katse-ja-eksituse meetod teeb asja hullemaks, kuna lapsevanemad saavad haiget. Sellest järeldan, et lapsevanema tegelik toetamine võib saada teoks ja põhineda üksnes kogudusetöötaja professionaalsel suhtlusel lapsevanemaga, kus lapsevanemale esitatakse küsimusi, mis teda aitaks ja mida ta saab tema jaoks teha. Ühtlasi aitaks selline abistav kohtumine kahandada leina eraldavat mõju inimesest, kes pole ise kogenud lapse kaotust.

2.14. Lõputöö piirangud

Töö ei käsitle:

- lapsevanema jumalasuhet enne lapse surma
- kriisi
- leina etappe
- traumaatilist leina
- jumalakujundit psühhoanalüütilisest vaatevinklist
- raseduse katkemise teel lapse kaotanud lapsevanemate jumalasuhet
- Jumala omadusi
- lapse surmast möödunud ajalist mõju lapsevanema jumalasuhtele
- tegureid, mis viivad jumalasuhte muutuseni või muutumatuseni väljaspool kaotust

KOKKUVÕTE

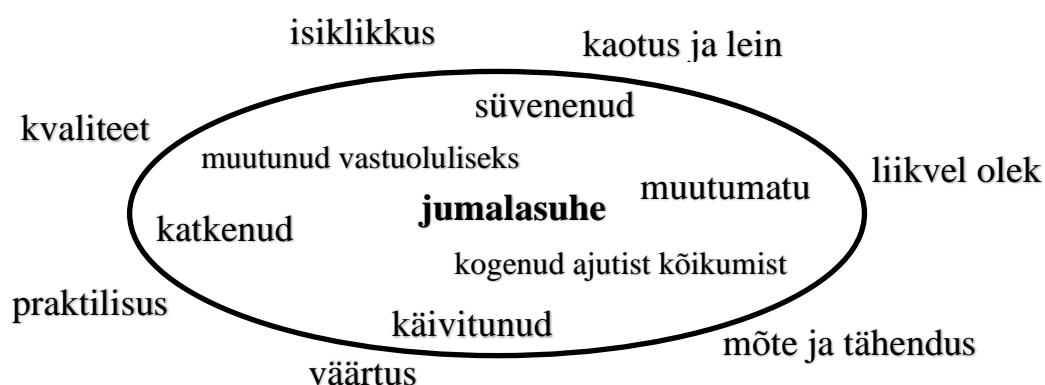
Oma lõputööga olen kajastanud tundlikku teemat püüdes leina teemat avatumalt käsitleda ja enam teadvustada. Töö keskseks uurimisküsimuseks oli, kuidas lapse kaotus on mõjutanud lapsevanema jumalasuhet. Laiemaks eesmärgiks oli mõista, kas jumalasuhe muutub ja kui muutub, siis milliseks on jumalasuhe muutunud, ja samuti aru saada miks jumalasuhe on muutunud ja kui see ei muutunud, siis kirjeldada, milline on muutumatu jumalasuhe ja tuua välja põhjuseid, miks see ei ole muutunud.

Eesmärgile jõudmiseks olen töö teoreetilises osas käsitlenud uurimistöö keskseid mõisteid. Esmalt olen vaatluse alla võtnud inimese jumalasuhte, mis antud töös tähendab suhtes olemist kogu elu algupäraga, kelleks on Jumal. Töö lähtub arusaamast, et jumalasuhe põhineb kogemuslikul usaldussuhtel ja selle suhte aluseks on Jumala aktsepteerimine. Teoreetilises osas selgus, et lapse kaotuse ja jumalasuhte ühisosaks on subjektiivne kogemus, mis inimest mõjutab ja kujundab. Teoreetilises osas leidsin, et praktilist usku väljendab inimene oma jumalapildist lähtuvalt. Inimese jumalapilt koos jumalasuhtega juhindub inimese minapildist.

Teooria teises alapeatükis käsitlesin leina, mis pole sotsiaalselt, emotsionaalselt ja ajaliselt piiritletav. Leinaja võib kogeda, et temale piisab leinast, kuid leinal ei piisa leinajast. Leinaga kaasneb kaotus ja kaotusega kaasneb kaotatu elulugu, mida inimene kannab endaga kaasas. Teisisõnu, kui inimene lahutatakse kiindumussuhtest, muutub suhe kaotatud lähedasega püsivaks mälestussuhteks (inglise keeles: *continuing bond*). Arusaam, nagu usklikul polekski vaja leinata, on ekslik. Teoreetilises osas leidsin, et religioossed veendumused mõjutavad seda, kuidas inimene mõtestab endale lapse kaotust ja mil moel ta ehitab üles lapse kaotusejärgset elu iseenda jaoks. Vanemad, kes on leidnud mõtte lapse kaotusele, on rahulolevamad võrreldes vanematega, kes pole suutnud pärast lapse kaotust enda elule (uut) mõtet leida.

Selgus, et inimese jumalasuhe ja lapse kaotus on omavahel tihedalt seotud. Ühe suhte kaotus mõjutab kõiki teisi olemasolevaid suhtevõrgustiku suhteid. See tähendab omakorda seda, et ühe suhte kaotusel on kaasmõju teistele suhte dimensioonidele, sealhulgas jumalasuhtele. Kui tegemist on lapse kaotusega, siis mõjutab kaotus jumalasuhet, aga kui kaob jumalasuhe, siis mõjutab jumalasuhte kaotus arusaama lapse kaotusest. See teoreetiline arusaam on antud töö empiirilise uurimise lähtekoht.

Empiiriline osa hõlmas intervjuusid ja kirjalikke vastuseid seitsmeteistkümnelt lapse kaotanud lapsevanemalt. Saadud vastuseid analüüsisid leidsin, et pärast lapse kaotust jaguneb lapsevanema jumalasuhe kaheks põhikategooriaks: muutumatuks ja muutunud jumalasuhteks. Enamus minu analüüsi lülitatud puhkudel on lapsevanema jumalasuhe või maailmavaade muutunud pärast lapse kaotust ühel viiest eri viisist: kas süvenenud, kogenud ajutist kõikumist, käivitud, muutunud vastuoluliseks või katkenud (vt joonis 4). Visuaalselt võib eelpool toodud teooriat ja jumalasuhte olemise viiside jaotumist siduda ühte ja illustreerida järgnevalt:

Joonis 4. Käesoleva töö kontseptuaalse arusaama inimese suhtest transtsendentse reaalsusega ühildamine lapsevanematelt saadud vastustega jumalasuhte olemise viiside kohta

Muutumatuks jäänud *jumalasuhtes* on kogetud kõige vähem raputust ja see on püsinud enamvähem muutumatuna. Selles kategoorias on väljaloetav see, et jumalasuhe on riivamisi usaldussuhe lapsevanema jaoks. Murenemist toimub pigem selles, kuidas lapsevanem näeb ja hindab Jumalat pärast lapse kaotust. *Muutunud jumalasuhte* peamised põhjendused (vt lisa 8) on olnud jumalasuhte isiklikkus, Jumala vabastav vägi, Jumalast eemaldumine, Jumala juhtimine ja eelhooldus ning häiriva tegur. Enamus kordadel on põhikategooriate ühine nimetaja olnud see, et jumalasuhe on isiklik ja hõlmab endas koostööd Jumalaga.

Tulemuste põhjal saab järeldada, et pärast lapse kaotust on oluline märgata nii isikliku jumalasuhte olemust kui jumalasuhte sotsiaalset tasandit ja koguduse rolli selles. Selgub, et isikliku jumalasuhte tasandil:

- toob kaotus lapsevanema jumalasuhtesse uue vaatevinkli, milleks on leinakogemus
- on lapsevanema jumalasuhe olnud kaotusest hõivatud ja haaratud
- hoiavad osad lapsevanemad kontakti oma lapsega üksnes läbi Jumala

- mõjutab lapsevanema mälestussuhe lapsevanema jumalasuhet kuni lapsevanema elu lõpuni (osadel on juhtumist möödunud üle 40 aasta)

Selgub, et sotsiaalsel jumalasuhte tasandil:

- iga inimene, kes on lapsevanema suhtlusvõrgustiku osa, on lapsevanemale Jumala palgeks
- kogudusel on kujundav mõju lapsevanema jumalasuhtele
- ühegi lapsevanema jumalasuhte pole katkenud koormava koguduse pärast, sest lapsevanema isiklik jumalasuhte on koguduse sidemest palju tugevam
- kogudusetöötaja ei oska toetada lapsevanema jumalasuhet pärast lapse kaotust ja on osadel juhtudel kogudusetöötaja sidunud kaotuse usuga lapsevanema jumalasuhet mittetoetaval moel (leina mitteastamine)
- koguduse (abistav ja mitteabistav) tegevus mõjutab lapsevanema suhtevõrgustikus olevat jumalasuhet ja teisi lapsevanema suhtevõrgustiku osasid

Olen oma uurimistööga täitnud töö põhieesmärgi kaardistades lapsevanemate jumalasuhtes olemise eri võimalused ja tuues välja jumalasuhtes olemise sisulise poole pärast lapse kaotust. Töö on avardunud minu nägemust lapsevanema jumalasuhtest ning maailmavaatest ja koguduse praegusest võimekusest olla toetav kaasaskäija lapsevanema jumalasuhtes kaotusekogemusest nähtuna.

Arvan, et mida rohkem jumalasuhte teemasse kaevuda, seda mitmetahulisemaks see teema muutub. Kuna käesoleva töö koguduslikud järeldused on empiirilisest uurimistööst väljakasvanud ja põhieesmärgi välised tähelepanekud, siis väärivad need minu hinnangul edasist uurimist. Loodan, et antud töö ärgitab kogudusetöötajaid üle vaatama oma ametialased kaotusekogemuse tegelemisega seonduvad oskused ja praktikad ning loob teoreetilist sisendit, näiteks vastavate juhiste või põhimõtete väljatöötamiseks. Näiteks vääriks edasist uurimist see, missugused tegevused on lapsevanema arvates olnud abistavad pärast lapse kaotust. Kuivõrd antud töö on esmane põgus sisevaade teemasse, jääb teiseks uurimis- ja arutlusteemaks ka lapsevanema jumalasuhtes väljenduvad hoiakud ja jumalasuhte tarvilikkus pärast lapse kaotust laiemas mõttes. Seega ammendavama vastuse saamiseks vääriks teema täiendavat uurimist.

Kasutatud kirjanduse loetelu

- Cullberg, J.** *Tasapainon järkkyessä: psykoanalyttinen ja sosiaalipsykiatrinen tutkielma.* Keuruu: Otava, 1991.
- Davis, C. G., Nolen-Hoeksema, S., & Larson, J.** „Making Sense of Loss and Benefiting from the Experience: Two Construals of Meaning.“ – *Journal of Personality and Social Psychology*, 1998, nr 75, 561-574.
- da Silva, A. B., Eriksson, A.** *Usko ja terveys: johdatus hoitoteologiaan.* Vaasa: Sairaanhoidajien koulutussäätiö, 1994.
- Dyregrov, A., Dyregrov, K.** *Toimetulek leinaga.* Viljandi: Helios, 2107.
- Erjanti, H., Paunonen-Ilmonen, A.** *Suru ja surevat. Surevien hoitotyön perusteet.* Helsinki: WSOY, 2004.
- Frankl, E. V.** *Logoterapia - avain mielekkääseen elämään.* Helsinki: WS Bookwell, 2005.
- Geels, A., Wikström, O.** *Uskonnollinen ihminen – johdatus uskontopsykologiaan.* Helsinki: Kirjapaja, 2009.
- Haamer, N.** „Kas pärast lapse kaotust on enam lootust?“ Loeng 17.01.2020.
- Hannila, P., Kyngäs, P.** *Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa.* Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 2008.
- Hyrck, M.** „Oppi ja mielen maisemat.“ – *Oppi - kahle vai kalleus?* Holopainen, T. J. toim. Helsinki: STKS, 2000, 245-255.
- Ikonen, T. H.** *Tuhkasta uusi elämä: selviytymisen teoreettiset ja käytännölliset lähtökohdat.* Helsinki: Yliopistopaino, 2000.
- Itkonen, J.** „Suru on tutkittu jo vuosisatojen ajan.“ – *Suru.* Lahti, T. toim. Tallinn: Duodecim, 2020, 9-17.

Kettunen, P. ”Hengellinen kokemus ja ihmisen kokonaisvaltaisuus.” – *Spiritualiteetin käsikirja*. Häyrynen, S., toim. Kotila, H., toim. Vatanen O., toim. Helsinki: Kirjapaja, 2003, 361-379.

Kettunen, P. *Häpeästä hyväksyntään*. Helsinki: Kirjapaja, 2014.

Kettunen, P. *Aitav kohtumine. I, Hingehoiu alused ja teoloogia*. Põltsamaa: EELK Usuteaduse Instituut, 2016.

Kettunen, P. „Spiritualiteetti syyllisyyden ja häpeän puristuksessa.” – *Diakonian tutkimus*, 2004, nr 1, 9-22. [<https://journal.fi/dt/issue/view/7863/1314>], loetud 28. aprill 2021.

Kettunen, P. „Pastoraaliteologia ja pastoraalipsykologia tutkimusaloina.“ – *Teologinen aikakauskirja*, 2018, nr 3, 254-261. [<https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8009/15807298191308621819.pdf?sequence=2&isAllowed=y>], loetud 30.5.2021.

Klass, D. „Solace and Immortality: Bereaved Parents’ Continuing Bond with Their Children.“ – *Death Studies*, 1993, nr 17, 343-368.

Klass, D. *The Spiritual Lives of Bereaved Parents*. Routledge Taylor & Francis Group, 2019.

Koskela, H. *Lapseni elää aina sydämessäni: lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa*. Porvoo: Kirkon tutkimuskeskus, 2011.

Kotila, H. ”Spiritus Dei in naribus meis: Spiritualiteetin käsite aikamme uskonnollisuuden tulkkina.” – *Teologinen Aikakauslehti*, 2005, nr 3, 195-204.

Luumi, P. ”Uskonnollinen ja psyykkinen sisäkkäisyys ihmisen kohtaamisessa.” – *Käytännön ja teorian vuorovaikutus sielunhoidon teologiassa: STKS:n symposiumissa marraskuussa 1998 pidetyt esitelmät*. Kettunen, P. toim. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 1999, 180-195.

Lehtsaar, T. *Sissejuhatus religioonipsühholoogiasse*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2013.

Lehtsaar, T. *Hingehoiu psühholoogia*. Tallinn: Logos, 2015.

Murphy, S. A., Johnson, L. C., & Lohan, J. “Finding meaning in a child’s violent death: A five-year prospective analysis of parents’ personal narratives and empirical data.” – *Death Studies*, 2003, nr 27, 381–404.

- Nuutinen, K.** “Elämää kuolleen lapsen vanhempana.” – *KÄPY Lapsikuolemaperheet ry*, 2021, nr 1, 16-19.
- Pietikäinen, A.** *Joustava mieli tukena elämänkriiseissä*. Helsinki: Duodecim, 2017.
- Pihkala, J.** *Uskoa tiedosta ja tietoa uskosta: johdatus dogmatiikkaan*. Helsinki: Edita, 2009.
- Pojjula, S.** *Surutyö*. Helsinki: Kirjapaja, 2002.
- Pulkkinen, M.** *Surun sylissä*. Helsinki: Kustantamo S&S, 2017.
- Pulkkinen, M.** *Kerroksellinen kuolemansuru – Mikä surevia yhdistää?* KÄPY Lapsikuolemaperheet ry. Loeng 04.11.2021.
- Seitsmenda Päeva Adventistide Koguduste Eesti Liidu Koguduse Kord*. AKEL, 1995.
- Talbot, K.** *What Forever Means After Child Death*. Routledge Taylor & Francis Group, 2002.
- Wikström, O.** *Salattu ihminen: elämän syvät kysymykset ja parantava keskustelu*. Helsinki: Kirjapaja, 2000.
- Zijlstra, W.** *Kohti kokonaista ihmistä. Pastoraalipsykologian käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 1995.

LISAD

ÜLESKUTSE OSALEDA UURINGUS

Jagatakse koguduse ja ühingute sotsiaalmeedias, kodulehtedel, postituslistides.

Hea lapse kaotanud lapsevanem!

Vajan sinu abi.

Olen Kristel Harjaks, Kõrgema Usuteadusliku Seminari tudeng, kes on Jumala abiga püüdnud kooli lõpetamise poole. Oma lõputöös uurin lapse kaotanud lapsevanema (nii isa kui ema) jumalasuhet. Mind huvitab käesolev teema kuna lapse kaotus mõjutab suhteid. Minu isiklik lapse kaotuse kogemus on mulle tiivustuseks ja julgustuseks uurida sind, lapse kaotanud lapsevanem. Soovin käesoleva tööga teha nähtavaks sinu, kui lapse kaotanud, lapsevanema vähetunnustatud lapsevanemlust. Olen otsustanud alustada oma teekonda koguduslikust kontekstist. Arvan, et sinu uuringus osalemine aitab sul hoida mälestussuhet oma kaotatud lapsega. Mul on sinu suhtes suur respekt.

Minu lõputöö on eesmärk jõustada sind, lapse kaotanud lapsevanem. Ja lähtekohaks on idee, et lapsevanemale on omane olla suhtes Jumalaga või kõrgema jõuga sõltumata sinu religioosest maailmavaatest.

Niisiis kas sa oleksid nõus jagama minuga oma lapse kaotusega, kaasnevaid mõtteid, kogemusi ja tundeid? *Eelkõige* olen huvitatud mõtetest, kogemustest ja tunnetest, mis seonduvad *Jumalaga, jumalasuhtega, usuga ja praktilise usueluga* pärast lapse kaotust. Jaga minuga nii skeptilisi kui neutraalseid, nii negatiivseid kui positiivseid mõtteid, kogemusi ja tundeid.

Võid rääkida oma mõtetest, kogemustest ja tunnetest, ise endast ja kaotatud lapsest nii pikalt kui soovid. Võid jagada mõtteid, kogemusi ja tundeid anonüümselt. Andmeid ei kasutata äratuntavalt lõputöö tulemustes ega lõputööst väljaspool. Lõputöö juhendaja on pastor Andres Ploompuu.

Enne oma mõtete, kogemuste ja tunnete jagamist täida ära **kirjalik nõusolek**. Nõusoleku **link**. Saada oma kinnitus ära võimalikult ruttu, **hiljemalt 23. jaanuariks**. Olen tänulik iga osaleja eest.

Kui sul tekib küsimusi, võid mulle julgelt kirjutada, sõnumineerida või helistada.

Lugupidamisega,

Kristel Harjaks

tel: +358 XX XXX XX

jumalasuhekaotuse.syles.xxxx@outlook.com

Kõrgem Usuteaduslik Seminar

NB! Võimalusel jaga käesolevat pöördumist teiste laste kaotanud lastevanematega oma sõprus- ja tutvusringkonnas. Isad, olge julged osalema, sinu mõtted on oodatud.

Lapsevanema teabeleht

Hea lapse kaotanud lapsevanem!

Tänu oled võtnud lahti teabelehe. Esmalt jagan sinuga tehtava lõputöö lühiülevaadet.

Tegemist on lõputööga, mis uurib lapse kaotanute lapsevanemlust. Uuringu eesmärk on jõustada lapse kaotanud lastevanemate lapsevanemlust. Uuring loob teoreetilist valmidust tegeleda lapse kaotanutega koguduslikus raamistikus. Uuringu lähtekohaks on idee, et kogudusse mittekuulumine ei pruugi tähendada jumalasuhtes mitteolekut.

Käesoleva teabelehe idee on viia sind kurssi oma õigustega, võimalustega, võimaliku riskiga ja üldise töökorraldusega, mis kaasneb uuringu läbi viimisega.

Käsitleme Sinu nõusolekuna uuringus osaleda seda, kui te kirjutate kirja või osalete intervjuus.

- osaled uuringus anonüümselt, mis tähendab seda, et uuringu tulemused kajastatakse nõnda, et vastaja ei ole tuvastatav. Uurijal on vaikumiskohustus. Sinu isikuandmed säilitatakse salasõna all.
- sul on õigus katkestada uuringus osalemine mistahes uurimistöös faasis. Katkestaja vastust ei kajastata uuringus.
- sul on õigus tagantjärele keelata enda poolt antud vastuste kajastamine uuringus. Keelaja vastust ei kajastata uuringus.
- osalemine uuringus võib viia sind leina orientatsiooni. Kui see peaks juhtuma, siis ära kahtle pöörduda psühholoogilise abi poole, et vestelda oma kogemusest oma psühholoogi või mõne muu spetsialistiga, kellega sul on olemas eelnev hea kontakt. Kui sellist kontakti pole, pöördu aadressil jumalasuhekaotuse.syles@xxx.com, kus viiakse sind kokku hingehoidjaga.
- sul on võimalus valida kas kirjutad uurijale kirja või osaled intervjuus
- intervjuu puhul sul võimalus valida kas soovid osaleda uuringus virtuaalselt või näost näkku kohtumisena

- intervjuu salvestatakse
- sul on võimalus valida, kas sinu poolseid otseseid tsitaate kasutatakse töös anonüümselt või soovid, et nende kasutamisest hoidutakse
- soovi korral on sul võimalus saada hilisemat tagasisidet antud intervjuu või kirjutatud kirja kohta

Salvestis ja kirjad hoiustatakse salasõna all ning kodeeritult vastajate isikut tuvastavatest andmetest eraldi. Vastuseid kasutatakse vaid käesoleva lõputöö teostamise eesmärkidel ega loovutata kõrvalistele inimestele. Vastused ja kogutud isikuandmed hävitatakse pärast lõputöö valmimist kuu aja pärast.

Vasta küsimustele/kirjuta kiri praegusest olukorrast lähtudes. Võimaluste piires hoia oma vastuste põhirõhk Jumalal, jumalasuhtel, usul ja praktilises usuelul ehk kogoduslikus kontekstis. Kui kogoduslikku konteksti pole, siis vali endale sobiv kontekst. Uurijale on tähtsad nii negatiivsed kui positiivsed mõtted, kogemused ja tunded.

Tänud, et oled tutvunud sinu kui vastaja õiguste, võimalustega, võimaliku riskiga ja üldise töö korraldusega. Olen tänulik, et võtad aega intervjuu küsimustele vastata või kirja kirjutada. Lõputööga on võimalik tutvuda pärast lõpetamist Kõrgema Usuteadusliku Seminari kodulehel <https://kus.kogudused.ee/kooli-lugu/vilistlased-2/>. Kui tekkis küsimusi, siis ole julge neid esitada.

Mõnusale koostöömeeleolule lootes,

Kristel

Lapsevanema taustaandmed

Hea lapse kaotanud lapsevanem,

aitäh, et võtad aega osaleda intervjuus. Et intervjuu aega lühendada, täida palun käesolev intervjuu eelne blankett *hiljemalt homseks*.

1. Lapsevanema eesnimi/lapsevanemate eesnimed

---

2. Lapsevanema sugu. Vali sobiv variant.

- mees
- naine

3. Lapsevanema vanus. Vali sobiv variant.

- 18-19
- 20-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60-69
- 70-79

4. Perekonnaseis

- abielus
- vabaabielus
- lahutatud

- lesk
- üksikvanem

5. Lapsevanema konfessionaalne kuuluvus. Vali sobiv variant.

- nelipühilane
- luterlane
- vabakogudus
- Jehoova tunnistaja
- adventist
- metodist
- baptist
- miski muu, nimeta....
- ei ole konfessiooni

6. Kui vana oli laps kui sa ta kaotasid? Vali sobiv variant.

- 1-3 nädalane
- 1-11 kuune
- 1-4 aastane
- 5-10
- 11-14
- 15-19
- 20-29
- 30-39

- 40-49

- 50 ja enam

7. Lapse surmast on möödas. Vali sobiv variant.

- alla aasta

- 1-2 aastat

- 3-4 aastat

- 5- 9 aastat

- 10-14 aastat

- 15-19 aastat

- 20-29 aastat

- 30-39 aastat

- 40-49 aastat

8. Kui pikk vahe oli diagnoosi/haigestumise/õnnetusjuhtumi ja lapse surma vahel? Vali sobiv variant.

- surm oli vahetu

- tunde

- nädalaid

- päevi

- kuid

- aastaid (nimeta, mitu aastat?)

- sündis enneaegselt

9. Minu poolseid tsitaate võib kajastada lõputöö tulemustes anonüümselt. Vali sobiv variant.

- jah, võib
- ei või

10. Soovin saada tehtud intervjuu kohta hilisemat tagasisidet. Vali sobiv variant.

- jah
- ei

AITÄH VASTAMAST! Peatse kohtumiseni.

Intervjuu kava

Vasta küsimustele praegusest olukorrast lähtudes. Murdepunktiks on lapse kaotus. Vajadusel võid välja tuua ka enne kaotust toimunud valikuid. Võimaluste piires hoia oma vastuste põhirõhk Jumalal, jumalasuhtel, usul ja jumalakujundil ehk kogoduslikus kontekstis. Kui kogoduslikku konteksti pole, siis vali endale sobiv kontekst. Uurijale on tähtsad nii skeptilised kui neutraalsed, nii negatiivsed kui positiivsed mõtted, kogemused ja tunded.

- 1) Kuidas sa mõistad sõna „jumalasuhe“ pärast lapse kaotust?
- 2) Jumalasuhe ja lapse kaotus on omavahel seotud. Kuidas lapse kaotus mõjus sinu jumalasuhtele? Kas jumalasuhte väärtus muutus halvemaks või paremaks? Selgita lähemalt.
- 3) Milliseid **emotsioone** oled kogenud oma jumalasuhtes pärast lapse kaotust?
- 4) Millised jumalasuhte **vajadused** on kerkinud päevakorrale pärast lapse kaotust?
- 5) Kui sa peaksid kirjeldama oma jumalasuhte kvaliteeti pärast lapse kaotust, siis missuguste omadussõnadega ja/või tegusõnadega sa seda kirjeldaksid. Selgita lähemalt.
- 6) Usk on seotud lootusega. Mida tähendab sinu jaoks lootus pärast lapse kaotust?
- 7) Kristlikku mõttemaailma iseloomustab uue maa ja taeva (tulevikulootuse) kontseptsioon. Lapse kaotus on see-eest praegune hetk koos lahtise hingehaava/-kahjustusega, mis tahab elamist. Kuidas sa selle paradoksiga toime tuled: uue maa ja taeva lootus versus praeguse hetke reaalsus?
- 8) Kas pärast lapse surma tõstatus jumalasuhtes või usus päevakorrale midagi häirivat? Selgita lähemalt.
- 9) Hinda 0-10 süsteemis. „Null“ mitte üldse ja „kümme“ eriti palju. Kui palju oled tegelenud/suutnud tegeleda oma jumalasuhtes pärast lapse kaotust:
  - a) vaikusega, b) mõtisklemisega, c) palvetamisega, d) kristliku kirjanduse lugemisega, e) kogudusetöös osalemisega, f) moraalseste küsimustega?

- 10) Hinda mulle iseennast. Kuidas sa ennast näed pärast lapse surma? Kas su minapilt on pigem positiivne, normaalne või pigem negatiivne? Hinda 1-10 süsteemis. „Üks“ on väga negatiivne ja „kümme“ on väga positiivne.
- 11) Kuidas sa näed Jumalat pärast lapse surma?
- 12) Kuidas sinu lapse kaotusejärgne minapilt ehk nägemus endast, mis sul on, kandub sinu arust üle sinu jumalakujundile?
- 13) Pärast lapse surma hakatakse andma mõtet ja otsima kaotusele tähendust. Teisisõnu toimub pärast kaotust elu üles ehitamine. Missugune roll on sinu jumalasuhtel uue mõtte ja uue tähenduse leidmisel pärast lapse surma?
- 14) Mis on a) jumalasuhtest kaduma läinud
  - b) jumalasuhtesse juurde tulnud
  - c) jumalasuhtesse jäänud pärast lapse surma?
- 15) Lõpetuseks. Kas on midagi, mida soovid veel öelda?

AITÄH INTERVJUU EEST!

Juhised kirja kirjutajale

Hea lapse kaotanud lapsevanem!

Oled soovinud kirjutada kirja.

Kas sa leinad? Kas sa oled kaotanud oma lapse? *Kirjuta* palun *kiri*, kus sa jagad minuga lapse kaotusega kaasnevaid mõtteid, kogemusi ja tundeid praegusest olukorrast lähtuvalt. Eriliselt olen huvitatud mõttetest, kogemustest ja tunnetest, mis seonduvad Jumalaga, jumalasuhtega, usuga ja praktilise usueluga pärast lapse kaotust.

Missugused a)asjad, b)tegevused, c)sündmused on olnud olulised sulle sinu jumalasuhtes, usus ja praktilises usuelus pärast lapse kaotust? Mis on olnud kõige raskem jumalasuhtes, usus ja praktilises usuelus pärast lapse kaotust? Kuidas oled kogunud pärast lapse kaotust Jumalat, jumalasuhet, usku ja praktilist usuelu? Mis on jumalasuhtest kaduma läinud? Mis on a)juurde tulnud ja mis on b) jäänud jumalasuhtesse? Pärast kaotust toimub elu üles ehitamine. Missugune roll on sinu jumalasuhtel uue mõtte ja uue tähenduse leidmisel pärast lapse surma?

Maini oma kirjas ära oma vanus, sugu, võimalik konfessionaalne kuuluvus, lapse vanus surres ja distants surmast. Kui lapse surmale eelnes aasta või enam kestnud haigus või puue, siis maini ära haiguse/puude kestvus. Räägi oma kirjas ka sellest, kas sinu poolt kirja pandud võimalikke tsitaate võib anonüümselt ja mitte äratuntavalt kasutada lõputöö praktilises osas. Too välja ka see kui soovid oma kirja kohta saada hilisemat tagasisidet.

Jaga minuga nii skeptilisi kui neutraalseid, nii negatiivseid kui positiivseid mõtteid, kogemusi ja tundeid. Kiri võib olla nii lühike kui pikk, nii mahukas kui napp. See võib olla kirjutatud nii käsitsi kui arvutis. Kiri võib olla anonüümne. Andmeid ei kasutata äratuntavalt lõputöö tulemustes ega lõputööst väljaspool. Saadud informatsiooni käsitletakse konfidentsiaalselt.

Lõputöö koostaja käsitleb saadud kirja sinu poolse nõusolekuna osaleda uuringus. Saada oma kiri ära kas **lingi** kaudu või e-postil: jumalasuhekaotuse.syles.xxx@outlook.com

Kirjuta kiri hiljemalt L 29. jaanuariks. Kui mõni päev läheb üle, siis võta vabalt. Tänu, et võtad aega kirjutamiseks. **Olen väga tänulik iga vastuse eest.**

Meeleolukat nädalat ja õnnist kirjutamist,

Kristel

KIRJALIK NÕUOLEK OSALEDA UURINGUS

Tänu, et oled võtnud lahti kinnituslehe.

Osalen uuringus

-jah

Minu

nimi:

e-post:

telefon:

Vali sobiv variant. Soovin:

- kirjutada kirja

- anda intervjuu

Käesolevaga kinnitan, et tean uuringu eesmärgi (leidub üleskutsesest).

Tänu kinnituse eest. Võtan sinuga ühendust.

Kristel Harjaks

tel: +358 44 XX XXX XX

jumalasuhekaotuse.syles.xxx@outlook.com

Kõrgem Usuteaduslik Seminar

Mõistete lühikokkuvõte ja sõnade tähendusväljad

Jumalasuhe- subjektiivne usk, millega inimene usub Jumalat (Pihkala 2009, 84. 261)

Kaotus- surm

Laps- enamasti sugulussuhtes olev surnud järglane

Lapsevanem- inimene, kes on bioloogilise või juriidilise sideme kaudu või sugulasena või sõbrana lapse eest vastutav inimene; primaarne hooldaja. Käesolevas töös ka leinaja.

Lein- kaotuse tagajärjel tekkiv emotsionaalne ja psüühiline seisund. Lõpp-punktita sündmus, millel pole lineaarset, prognoositavat kulgu (Pietikäinen 2017, 33-34). Geels & Wikström 2019, 330)

Mälestussuhe (inglise keeles: *continuing bond*)- tekib pärast lapse kaotust. Selles lapsevanema eraldub elava lapse kujundist uude seesmisesse kaotatud lapse kujundisse. Läbi teisenemise olemasolev lapse ja vanema omavaheline kiindumusuheline jääb jõusse. Mälestussuhe koosneb päästikust, usust ja mälestusest (Klass 2019, 100-115).

Pastoraalpsühholoogia- praktilise teoloogia osa, mis kasutab abivahendina süstemaatilise teoloogia meetodeid (Kettunen 2018, 256). Pastoraalpsühholoogilised ja religioonipsühholoogilised teoloogilised lähenemised põhinevad fundamentaalteoloogial (Pihkala 2009, 261).

Transtsendantsus- materiaalsest sõltumatu, sealpoolne, arusaamisvõimet ületav. Kui inimene on religioosne, toob tema religioosne ehk usuline mõõde välja temas oleva jumalikkuse. Nt juutidele ja kristlastele inimene on loodud Jumala pildiks (ladina keeles: *Imago Dei*), mis tähendab seda, et inimesel on spirituaalne mõõde, milleks on vaim. (da Silva & Eriksson 1994, 141)

Ladina keeles on transcendere- ületada, minna teisele poole. Fundamentaalteoloogia määratlus- >teispoolsus, Jumala tõelisus „väljaspool“ aja ja koha piire. (Pihkala 2009, 261)

Vähetunnustatud lapsevanemlus- tähendab lapse kaotanud lapsevanema lapsevanemlust, mis on pigem nähtamatu ja eksisteerib lapsevanema sisemaailmas. Keeleliselt vähetunnustatud lapsevanemlus väljendub selles, et lapse kaotanute lapsevanemal pole oma terminit kui kõrvutada seda selliste sõnadega nagu „lesk“ või „orb“, mis kirjeldavad inimese staatust. Ühiskondlikult vähetunnustatud lapsevanemlus väljendub selles, et pole pööratud piisavalt tähelepanu ega tunnustatud kaotusekogemuse koormavust ja kurnavust näiteks leinapuhkuse ja erinevate sotsiaalsete toetussüsteemide näol. (Koskela 2011, 100)

Kokkuvõte lapsevanema jumalasuhte kategooriate põhjendustest

Kategooria nimetus	Jumalasuhte põhjendus
Muutunud jumalasuhted:	
1. Süvenenud jumalasuhe	<ul style="list-style-type: none"> - Jumala vabastav vägi - esmase aktsepteerimise allika muutus - selgem ja parem kaasinimese mõistmine - Jumala üleloomulik rahu - Jumala isiklik tundmine - maailmapildi avardumine - Jumala hoolivus
2. Ajutist kõikumist kogenud jumalasuhe	<ul style="list-style-type: none"> - koguduse koormav suhtumine - Jumalast eemaldumine - Jumala isiklik tundmine
3. Käivitunud jumalasuhe	<ul style="list-style-type: none"> - inimeste nõutus - uue sideme teke - Jumala juhtimine ja eelhoolitsuse kogemine - Jumala isiklik tundmine
Kannatada saanud jumalasuhted:	
4. Vastuoluliseks muutunud jumalasuhe	<ul style="list-style-type: none"> - häiriva teguri teke - Jumala isiklik tundmine
5. Katkenud jumalasuhe	<ul style="list-style-type: none"> - Jumala võimetus aidata
6. Enamvähem muutumatu jumalasuhe ja ateistlik maailmavaade	<ul style="list-style-type: none"> - oskamatus välja tuua erilisi muutusi - taevalootus - Jumala isiklik tundmine - lahkunud lapse maailmavaatelise hoiaku jõustumine lapsevanemas - Jumala tajumatus

Tabel 1. Kokkuvõte lapsevanema jumalasuhte kategooriate selgitustest

VANHEMPIEN JUMALASUHDE LAPSEN KUOLEMAN JÄLKEEN

Kristel Harjaks

YHTEENVETO

Tämä opinnäytetyö käsittelee herkkää aihetta ja yrittää poistaa surun ympärillä vallitsevaa hiljaisuutta. Edessäsi olevan opinnäytetyön keskeinen kysymys on, miten lapsen menetys on vaikuttanut vanhempien jumalasuhteeseen. Tavoitteena on ollut etsiä vastausta siihen, miten ja miksi vanhempien jumalansuhde muuttuu. Mikäli jumalansuhde ei muutu, millaiseksi jumalansuhde jää ja mikäli se muuttuu, niin millaiseksi se muuttuu. Aineisto on kerätty kahdella tavalla: vanhempien kirjeillä ja puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Haastattelun pituus vaihteli 40 minuutista puolentoista tuntiin ja sisälsi yhteensä 14 kysymystä. Saatujen kirjeiden pituus vaihteli 1-14 sivuun. Tutkimukseen osallistui 17 vanhempaa.

Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee ihmisen jumalasuhdetta ja menetykokemusta. Teorian lähtökohtana on se, että muutos ihmisen suhdeverkoston yhdessä pisteessä vaikuttaa suhdeverkkoon laajemmin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsen menetyksellä on vaikutusta vanhempien jumalasuhteeseen. Jos vanhempi luopuu jumalasuhteestaan, silloin muutos vaikuttaa vanhemman kokemukseen lapsensa kuolemasta. Tämä työ perustuu pastoraalipsykologiaan, jossa on mukana vaikutuksia uskontopsykologiasta ja fundamentaaliteologiasta.

Vanhempien vastauksista on selvinnyt, että lapsen menetyksen jälkeinen jumalansuhde jakaantuu kahteen yläkategoriaan: muuttumattomaan ja muuttuneeseen. Enimmäkseen vanhempien jumalansuhde on muuttunut lapsen kuoleman jälkeen seuraavasti: syventynyt, kokenut tilapäistä kriisiä, löytynyt tai vahingoittunut. Vaurioitunut jumalansuhde on joko jäänyt ristiriitaiseksi tai katkennut. Muuttumaton jumalansuhde ei pidä sisällään alakategorioita. Sitä on lapsen menetys vähiten ravistellut ja se on pysynyt lähestulkoon muuttumattomana luottamussuhteena.

Vastausten perusteella olen tehnyt havainnon, että suurimmalla osalla vanhempien jumalasuhteen perustelut ovat tavalla tai toisella sidoksissa vanhempien suhdeverkkoon, jossa on mukana sekä yksilöitä että yhteisöjä. Siitä päätellen seurakunta lähimmäisineen vaikuttaa

vanhempien olemassa olevaan tai käynnistyvään jumalasuhteeseen tai maailmankatsomukseen. Vanhempien vastauksista on tullut ilmi, että johtopäätöksiä on tehty kanssaihmissen mielipiteiden ja sanontojen perusteella niin muuttuneessa kuin muuttumattomassakin jumalansuhteessa.

Opinnäytetyössäni on käynyt ilmi, että lapsen menetys tuo vanhempien jumalasuhteeseen uuden tulokulman, surun, johon vanhempien mielipiteet ja valinnat pohjautuvat. Työn kuluessa kypsyi käsitys siitä, että vanhempien lapsensa kanssa luoma muistosuhde on hyvin vahva. Niin vahva, että se vie vanhempien jumalansuhteen ikään kuin surun syliin, joka tarkoittaa tässä työssä menetyksen otetta. On täysin selvä, että kuolleesta lapsesta luotu muistosuhde vaikuttaa vanhempien jumalasuhteeseen heidän elämänsä loppuun asti.

Seurakunnan kannalta katsottuna surun vaikutus vanhempiin on ollut sekä yhdistävä että erottava tekijä. Vastauksista on selvinnyt, että seurakunnan työntekijän auttava kohtaaminen voi vähentää surun erottavaa vaikutusta niistä perheistä, joilla ei ole menetykokemusta. Vanhempien todellinen auttaminen voi tapahtua ja perustua yksistään ammattimaiseen kanssakäymiseen vanhempien kanssa. Kanssakäymiseen, jossa vanhemmalta kysytään esimerkiksi: mikä sinua auttaisi ja mitä voin tehdä asian hyväksi. Minusta vanhemmat ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita ja oman tilanteensa sekä tarpeidensa parhaita määrittelijöitä. Vastauksista on selvinnyt, että seurakunnan työntekijältä odotetaan hautaamisen lisäksi myös hautaamisen jälkeisiä tietoja ja taitoja olla tekemisessä surevan kanssa. Se on tullut hyvin ilmi vanhempien vastauksista.

Lähimmäinen, joka kuuluu vanhempien suhdeverkkoon, toimii vanhemmille Jumalan kasvoina. Se on tämän opinnäytetyön tärkein löytö. Jumalakuva tulee vanhemmille näkyväksi lähimmäisen kautta. Lähimmäisen kautta Jumala saa kasvonsa. Vastauksista on tullut ilmi, että surun kuormittavuudesta johtuen, on aikuisilla tarve levätä surustansa tuttujen ja turvallisten ihmisten seurassa. Vanhemmat tarvitsevat hengähdystaukoja, joiksi voi jonkun vierailu tai muu yhteydenotto osoittautua. Vierailun kautta voi lähimmäinen olla Jumalan kasvoina vanhemmille samalla tavalla, kun Jeesus tuli Jumalan kasvoksi ihmiselle. Jonkun muun aiheen parissa oleminen voimaannuttaa vanhempia. Jumalahan on ihmisen taakkojen kantaja, joka mahdollistaa levon vanhemmille aktiivisesta surutyöstä. Ihmisen jumalasuhteen tavoite on antaa pois taakkoja Jumalalle ja tarjota vastapainoa vanhempien kärsimykselle. Ja vanhempien menetykokemuksen tavoite on irtaantua elävän lapsen kuvasta uuteen sisäiseen kuvaan menetetyistä lapsesta. Sitä suhdetta kutsutaan muistosuhteeksi.

Mielestäni olen saavuttanut työn tavoitteen kartoittaa millaisessa jumalasuhteessa vanhemmat ovat lapsensa menetyksen jälkeen. Olen löytänyt perusteluja sille, miksi he ovat ko. jumalasuhteessa. Tutkielmani on syventänyt käsitystäni vanhempien jumalasuhteesta ja seurakunnan kyvystä olla rakastava yhteisö.

Tämän opinnäytetyön seurakuntayhteisöön liittyvät tulokset ovat nousseet työni empiirisestä osuudesta ja ovat siten työni perustavoitteen ulkopuolisia huomioita, jotka mielestäni ansaitsevat lisätutkimusta. Toivon, että työni auttaa seurakunnantyöntekijöitä tarkastelemaan omaa ammatillista valmiuttaan toimia menetykokemuksen kokeneiden parissa. Siitä johtuen ajattelen, että jatkotutkimusaiheena voisi olla, millaiset autetuksi tulemisen kokemukset ovat olleet vanhemmille hyödyllisiä. Ja koska työni on ollut varsin suppea katsaus aiheeseen, jää edelleen tutkimuskysymykseksi kysymys millaisia asenteita ja tarpeita vanhempien jumalasuhte pitää sisällään lapsensa menetyksen jälkeen. Joten vanhempien jumalasuhte lapsen kuoleman jälkeen on aihe, joka ansaitsee jatkotutkimusta Virossa.

Opinnäytetyöni on kirjoitettu viroksi. Se sisältää neljä kaaviota. Sen perusosan pituus on 79 sivua. Siihen on käytetty yhteensä 35 eri lähdettä, josta keskeisimmät ovat Klass, Pulkkinen, Haamer, Poijula, Kettunen, Zijlstra, Lehtsaar ja Wikström.

PARENT'S RELATIONSHIP WITH GOD AFTER THE DEATH OF CHILD

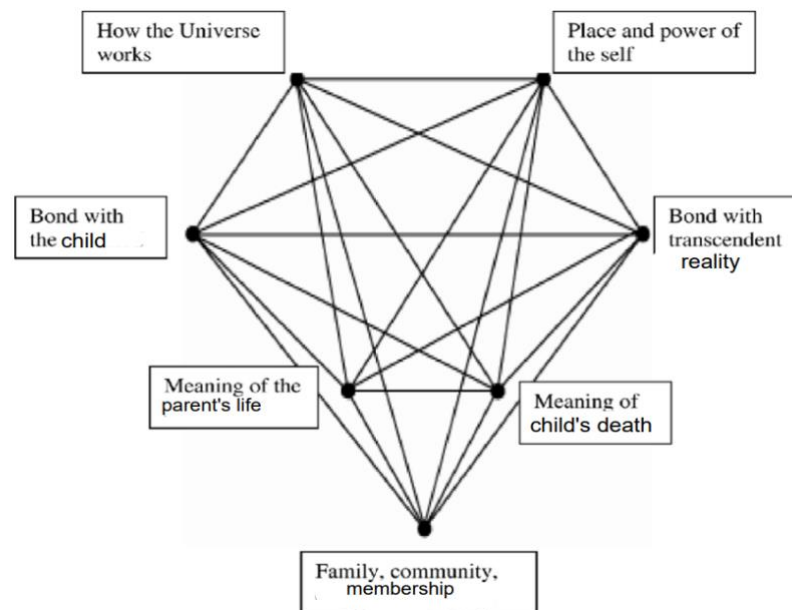
Kristel Harjaks

SUMMARY

This dissertation deals with delicate subject and aspires to reduce a silence around the bereavement in Estonia. The research question of this dissertation is how the child's death has influenced the parent's relationship with God. The main aim is to explore the parent's relationship with God changes or does it remain unchangeable. If the parent's relationship with God changes, then how, it has been changed and if the relationship is unchangeable, then what are the reasons.

For that purpose, the parents who had lost the child have been interviewed and written letters on the given topic. The semi-structured interview lasted from the 40 minutes till the one and a half hours and consisted of 14 questions. Letters gathered consist of 1-14 pages. The dissertation consists of the opinions from 17 respondents.

The theoretical part tackles two main topics, namely the relationship with God and experience of bereavement. The theory lays on the basis that the loss of child impacts the bond with transcendent reality and loss the relationship with God impacts how the bereaved parents understand the child's death. Every change in the relationship network of the bereaved parents has an impact on all the other connection points of the web.

Figure 1. Parent’s relationship network. A child’s death impacts the bond with transcendent reality in the web. (Klass 2019, 43. 175)

The answers show that after the death of a child, the parents’ relationship with God can be divided into two main categories: unchanged and changed relationship. Most parents experienced changes in the relationship of God. The parent’s relationship with God has been changed in the following way: deepening, experienced temporary fluctuation, starting relationship with God and suffered. The last one has been remained controversial or has been broken. The unchanged relationship with God has been remained nearly unchanged confidential relationship with little shaking.

The answers of parents revealed the most reasons of the God’s relationship are related with relationship web of parent’s consisted of their individuals and communities. The dissertation pointed out the loosing of child brings the new angle to one’s the relationship with God. This angle is a grief where the parents draw on their opinions and choices. The answers of parents revealed that some parents keep the continuing bond with the lost child only via the God, which means the continuing bond with child and relationship with God are not two separate issues.

Based not on the main aim of this research, the thesis provides a suggestion to increase the awareness among the religious officials about the parental grief and how to best support the parents on their loss. It would be advisable to prepare dedicated learning resources and make them easily available online, so that religious officials would be prepared and do not have to design ad hoc solutions that may or may not prove effective.

My sincere hope is to stimulate the future research which investigates what kind of attitudes and needs include parent's relationship with God and what remains and what loses parent's relationship with God after the death of child in Estonia.

This dissertation has been written in the Estonian language and consists of 79 pages including three figures and one chart. The dissertation is referring to 35 sources, including Klass, Pulkkinen, Haamer, Poijula, Kettunen, Zijlstra, Lehtsaar and Wikström as the main authors being referred to.